

LAKIVALIOKUNNAN MIETINTÖ 28/2002 vp

Hallituksen esitys rikosoikeuden yleisiä oppeja koskevan lainsäädännön uudistamiseksi

JOHDANTO

Vireilletulo

Eduskunta on 10 päivänä huhtikuuta 2002 lähettänyt lakivaliokuntaan valmistelevasti käsiteltäväksi hallituksen esityksen rikosoikeuden yleisiä oppeja koskevan lainsäädännön uudistamiseksi (HE 44/2002 vp).

Eduskunta-aloitteet

Valiokunta on käsitellyt esityksen yhteydessä

- lakialoitteen laiksi rikoslain muuttamisesta (LA 11/1999 vp — Sulo Aittoniemi /alk), joka on lähetetty valiokuntaan 28 päivänä huhtikuuta 1999,
- lakialoitteen laiksi yhdyskuntapalvelusta annetun lain 3 §:n muuttamisesta (LA 22/1999 vp — Sulo Aittoniemi /alk), joka on lähetetty valiokuntaan 28 päivänä huhtikuuta 1999,
- lakialoitteen laiksi rikoslain 3 luvun muuttamisesta (LA 139/2000 vp — Sulo Aittoniemi /alk), joka on lähetetty valiokuntaan 15 päivänä marraskuuta 2000,
- lakialoitteen laiksi rikoslain 6 luvun 2 §:n muuttamisesta (LA 3/2001 vp — Ulla-Maija Wideroos /r ym.), joka on lähetetty valiokuntaan 28 päivänä helmikuuta 2001,
- lakialoitteen laiksi pakkokeinolain 1 luvun 1 §:n ja rikoslain 3 luvun 6 §:n ja vahingonkorvauslain 5 luvun 6 §:n muuttamisesta (LA 30/2001 vp — Petri Salo /kok ym.), joka on lähetetty valiokuntaan 18 päivänä huhtikuuta 2001,
- lakialoitteen laiksi rikoslain 17 luvun muuttamisesta (LA 54/2001 vp — Petri Neittaanmäki

/kesk ym.), joka on lähetetty valiokuntaan 6 päivänä kesäkuuta 2001,

- lakialoitteen laiksi rikoslain 3 luvun 1 ja 2 §:n muuttamisesta (LA 61/2001 vp — Sulo Aittoniemi /alk), joka on lähetetty valiokuntaan 13 päivänä kesäkuuta 2001,

- lakialoitteen laiksi rangaistusten täytäntöönpanosta annetun lain 2 luvun 13 §:n muuttamisesta (LA 105/2001 vp — Sulo Aittoniemi /alk), joka on lähetetty valiokuntaan 17 päivänä lokakuuta 2001,

- lakialoitteen laiksi rikoslain 3 luvun 2 §:n muuttamisesta (LA 111/2001 vp — Sulo Aittoniemi /alk), joka on lähetetty valiokuntaan 17 päivänä lokakuuta 2001,

- lakialoitteen laiksi rikoslain 3 luvun 1 ja 2 §:n muuttamisesta (LA 160/2001 vp — Jouni Lehtimäki /kok ym.), joka on lähetetty valiokuntaan 7 päivänä helmikuuta 2002,

- lakialoitteen laiksi yhdyskuntapalvelusta annetun lain 3 §:n muuttamisesta (LA 28/2002 vp — Sulo Aittoniemi /alk), joka on lähetetty valiokuntaan 21 päivänä maaliskuuta 2002,

- toimenpideoitteen rikosoikeudellisen vastuun ikärajan poistamisesta (TPA 124/2000 vp — Jouni Lehtimäki /kok), joka on lähetetty valiokuntaan 9 päivänä toukokuuta 2000,

- toimenpideoitteen alle 15-vuotiaiden rangaistusjärjestelmästä (TPA 71/2001 vp — Sulo Aittoniemi /alk), joka on lähetetty valiokuntaan 7 päivänä huhtikuuta 2001,

- toimenpideoitteen rikosoikeudellisen vastuun ikärajan alentamisesta (TPA 141/2001 vp — Sulo Aittoniemi /alk), joka on lähetetty valiokuntaan 18 päivänä kesäkuuta 2001,

— toimenpidealoitteen rikosoikeudellisen vastuun ikärajan alentamisesta (TPA 144/2001 vp — Lauri Oinonen /kesk ym.), joka on lähetetty valiokuntaan 18 päivänä kesäkuuta 2001 ja
 — toimenpidealoitteen 15—18-vuotiaiden rangaistusten koventamisesta (TPA 230/2001 vp — Sulo Aittoniemi /alk), joka on lähetetty valiokuntaan 13 päivänä marraskuuta 2001.

Lausunto

Eduskunnan päätöksen mukaisesti perustuslakivaliokunta on antanut asiasta lausunnon, joka on otettu tämän mietinnön liitteeksi (PeVL 31/2002 vp).

Asiantuntijat

Valiokunnassa ovat olleet kuultavina

- lainsäädäntöneuvos Jukka Lindstedt, oikeusministeriö
- apulaisoikeusasiamies Petri Jääskeläinen, eduskunnan oikeusasiamiehen kanslia
- poliisiylitarkastaja Jouni Vätkki, sisäasiainministeriö
- ylitarkastaja Anne Hujala, sosiaali- ja terveystieteiden ministeriö
- apulaisoikeuskansleri Jaakko Jonkka, Oikeuskanslerinvirasto
- oikeusneuvos Liisa Mansikkamäki, korkein oikeus
- hovioikeudenneuvos Veli Hokkanen, Helsingin hovioikeus
- hovioikeudenneuvos Jorma Rudanko, Vaasan hovioikeus
- osastonjohtaja Maija Nyysönen, Helsingin käräjäoikeus
- ylitarkastaja Heimo Kangaspunta, Kriminaalihuoltolaitos
- ylijohtaja Eila Uotila ja ylilääkäri Eira Hellbom, Terveystieteiden oikeusturvakeskus

- valtakunnansyyttäjä Matti Kuusimäki, Valtakunnansyyttäjänvirasto
- rikosylitarkastaja Jari Liukku, keskusrikospoliisi
- asianajaja Markku Fredman, Suomen Asianajajaliitto
- professori Eero Backman, Suomen Lakimiesliitto
- asiamies Matti Kuusela, Suomen Poliisijärjestöjen Liitto
- johtava kihlakunnansyyttäjä Matti Tolvanen, Suomen Syyttäjähdistys ry
- käräjätuomari Pekka Louhelainen, Käräjäoikeustuomarit ry
- tutkija Heikki Sariola, Lastensuojelun Keskusliitto ry
- puheenjohtaja Kirsti Nieminen, nuorisoriikostoimikunta
- professori Pekka Koskinen
- professori Raimo Lahti
- oikeustieteen tohtori Tapio Lappi-Seppälä
- oikeustieteen lisensiaatti Jussi Matikkala
- professori Ari-Matti Nuutila
- lastenpsykiatrian professori Tuula Tamminen
- professori Terttu Utriainen
- osastoylilääkäri Heikki Vartiainen
- professori Pekka Viljanen.

Kirjallisen lausunnon ovat antaneet

- Mannerheimin Lastensuojeluliitto
- professori Dan Frände
- oikeustieteen tohtori Marianne Wagner-Prenner.

Lisäksi lakivaliokunta on perehtynyt syyntakeisuutta koskeviin kysymyksiin ja syyntakeettomuuden vuoksi rangaistukseen tuomitsematta jätettyjen hoitoon kesällä 2002 Vanhan Vaasan sairaalaan tekemällään vierailulla.

HALLITUKSEN ESITYS JA EDUSKUNTA-ALOITTEET

Hallituksen esitys

Esityksessä ehdotetaan, että rikoslakiin otetaan rikosoikeuden yleisiä oppeja eli rikosoikeudelli-

sen vastuun edellytyksiä, vastuuvapausperusteita sekä yritystä ja osallisuutta koskevat säännökset. Nykyiset säännökset ovat aukollisia ja osak-

si vanhentuneita. Rikosoikeudellinen laillisuusperiaate ja oikeusturva edellyttävät niiden perusteellista uudistamista. Siltä osin kuin ehdotetut säännökset ovat kokonaan uusia, ne perustuvat oikeuskäytännössä ja oikeuskirjallisuudessa vaikiintuneisiin periaatteisiin.

Lisäksi rikoslakiin otettaisiin aikaisempaa yksityiskohtaisemmat säännökset rangaistuksen määräämisestä. Voimassa olevassa laissa on säännökset rangaistuksen mittaamisesta, mutta sen sijaan toista rangaistuksen määräämisen osaluuetta eli rangaistuslajin valintaa ei ole kattavasti rikoslaisissa säännelty.

Rikosoikeudellisen vastuun yleisiä edellytyksiä koskevassa luvussa säädettäisiin laillisuusperiaatteesta, rangaistussäännösten ajallisesta soveltuvuudesta, laiminlyönnin rangaistavuudesta, syyntakeisuudesta, syyksiluettavuudesta, tahallisuudesta ja tuottamuksesta.

Vastuuvapausperusteita koskevassa luvussa säädettäisiin eri erehdystilanteista, hätävarjelusta, pakkotilasta ja voimakeinojen käytöstä. Samalla uudistettaisiin voimakeinojen käyttöä koskevia muihin lakeihin sisältyviä säännöksiä.

Yritystä ja osallisuutta koskevassa luvussa säädettäisiin yrityksestä sekä siitä luopumisesta ja tehokkaasta katumisesta. Osallisuussäännökset koskisivat rikoskumppanuutta, välillistä tekemistä, yllytystä, avunantoa ja oikeushenkilön puolesta toimimista.

Rangaistuksen määräämistä koskevassa luvussa säädettäisiin rangaistuslajeista, rangaistuksen määräämisen yleisperiaatteista, koventamis-, lieventämis- ja kohtuullistamisperusteista, rangaistuslajista ja -asteikosta poikkeamisesta, rangaistuslajin valinnasta, rangaistuksen tuomitsematta jättämisestä ja tuomitusta rangaistuksesta tehtävistä vähennyksistä.

Ehdotetut lait ovat tarkoitettut tulemaan voimaan noin puolen vuoden kuluttua siitä, kun ne on hyväksytty ja vahvistettu.

Lakialoitteet

Lakialoitteessa LA 11/1999 vp ja lakialoitteessa LA 61/2001 vp ehdotetaan rikosoikeudellisen vastuukäytännön alentamista kolmeentoista vuo-

teen ja alaikärajaan liittyvien rikoslain säännösten muuttamista.

Lakialoitteessa LA 22/1999 vp ehdotetaan yhdyskuntapalvelusta annetun lain 3 §:n 1 momentin muuttamista siten, ettei syiden, joiden johdosta yhdyskuntapalvelu voidaan jättää tuomitsematta, tarvitse olla painavia.

Lakialoitteessa LA 139/2000 vp ehdotetaan hätävarjelua koskevaa rikoslain 3 luvun 6 §:ää muutettavaksi siten, että tarpeellisten voimakeinojen käyttö hyökkäyksen torjumiseksi on sallittu. Hätävarjelun liioittelusta säädettäisiin pykälän 2 momentissa. Sen mukaan rangaistusvastuusta voidaan vapauttaa, vaikka hätävarjelun rajat on ylitetty, jos voimakeinojen käyttö on ollut yleisen näkemyksen mukaan kohtuudella perusteltu, eikä henkilö ole voinut mieltään malttaa.

Lakialoitteessa LA 3/2001 vp ehdotetaan, että rangaistusta tulisi voida koventaa, jos rikoksen tekijän tarkoituksena on ollut loukata rikoksella henkilöä tai kansanryhmää rodun, ihonvärin, kansallisen tai etnisen alkuperän, uskonnon tai jonkun muun tähän verrattavan seikan perusteella.

Lakialoitteessa LA 30/2001 vp ehdotetaan, että pakkokeinolain 1 luvun 1 §:ään lisätään uusi 4 momentti siitä, että kiinniottajalla on oikeus käyttää puolustettavia voimakeinoja rikosenteikijän kiinniottamiseksi ja hänen pakonsa estämiseksi. Lisäksi rikoslain 3 luvun 6 §:ään ehdotetaan lisättäväksi säännös, jonka mukaan tällainen voimakeinojen käyttö on hätävarjelua.

Lakialoitteessa LA 54/2001 vp ehdotetaan mm. rikoslain 17 luvun 23 §:n 1 momenttia muutettavaksi siten, että eläinsuojelurikoksesta tai lievistä eläinsuojelurikoksesta tuomittu olisi tuomittava eläintenpitokieltoon. Eläinsuojelurikkomuksesta tuomittu olisi voitava tuomita eläintenpitokieltoon ilman nykyisessä laissa olevia lisäedellytyksiä.

Lakialoitteessa LA 105/2001 vp ehdotetaan, että rangaistusten täytäntöönpanosta annetun lain 2 luvun 13 §:n 1 momentista poistetaan säännös, jonka mukaan määräajaksi vankeusrangaistukseen tuomittu voidaan erityisistä syistä

vapauttaa ehdonalaiseen vapauteen hänen suoritettuaan rangaistuksestaan puolet.

Lakialoitteessa LA 111/2001 vp ehdotetaan rikoslain 3 luvun 2 §:n muuttamista siten, että henkilö, joka on tehnyt 15—17-vuotiaana rikoksen, josta voisi seurata elinkautinen vankeusrangaistus, on tuomittava nykyisen vähintään kahden vuoden sijasta vähintään kuuden vuoden ja enintään kahdentoista vuoden vankeusrangaistukseen.

Lakialoitteessa LA 160/2001 vp ehdotetaan rikosoikeudellisen vastuun alaikärajan poistamista. Alle 18-vuotiaana tehdyn teon rangaistavuutta ja rangaistusta arvioitaessa olisi otettava huomioon rikosentekijän ikä, kehitystaso, teon laatu sekä muut olosuhteet.

Lakialoitteessa LA 28/2002 vp ehdotetaan, että yhdyskuntapalvelusta annetun lain 3 §:ään lisätään uusi 3 momentti, jonka mukaan yhdyskuntapalvelua ei voida tuomita rikoslain 20 luvussa rangaistavaksi säädetyistä teoista.

Toimenpideoitteet

Toimenpideoitteessa TPA 124/2000 vp ehdotetaan, että hallitus ryhtyy toimenpiteisiin rikoslain muuttamiseksi siten, että rikosoikeudellista vastuuta koskeva ikäraja poistetaan, jolloin rangaistus voidaan tuomita ikään katsomatta kui-

tenkin ottaen huomioon mm. tekijän kehitystaso, rikoksen luonne ja aiheutettu vahinko.

Toimenpideoitteessa TPA 71/2001 vp ehdotetaan, että hallitus kiireimmiten ryhtyy suunnittelemaan rikosoikeudellisen vastuun ikärajan laskemista nykyisestä 15 vuodesta sekä valmistelemaan sellaista rangaistusjärjestelmää, joka soveltuu ikärajan laskemisen myötä rangaistusvastuuseen tuleville.

Toimenpideoitteessa TPA 141/2001 vp ehdotetaan, että hallitus ryhtyy nopeisiin toimenpiteisiin rikosoikeudellisen vastuun ikärajan alentamiseksi 13 vuoteen ja ryhtyy kehittämään uusia rangaistusmalleja 13—15-vuotiaille.

Toimenpideoitteessa TPA 144/2001 vp ehdotetaan, että hallitus ryhtyy toimenpiteisiin vastuuntunnon lisäämiseksi ja rikollisen käyttäytymisen torjumiseksi muuttamalla rikoslakia siten, että rikoslain mukaisiin rangaistuksiin voidaan tuomita henkilö, joka on täyttänyt 12 vuotta.

Toimenpideoitteessa TPA 230/2001 vp ehdotetaan, että hallitus pikaisesti antaa eduskunnalle esityksen rikoslain muuttamiseksi niin, että alle 18-vuotiaille murhasta langetettavan tuomion rangaistusasteikkoja muutetaan ankarampaan suuntaan nykyisen 2—12 vuoden asteikon sijasta.

VALIOKUNNAN KANNANOTOT

Yleisperustelut

Rikoslain kokonaisuudistus

Käsiteltävänä oleva esitys on viimeinen rikoslain kokonaisuudistuksen yhteydessä valmisteluista laajoista osauudistuksista. Eduskunnan käsiteltävänä on ollut neljän viimeisen vaalikauden aikana tämän esityksen lisäksi kolme laajaa rikoslain osauudistusta: vuonna 1990 rikoslain kokonaisuudistuksen I vaihe, vuonna 1994 kokonaisuudistuksen II vaihe ja vuonna 1998 oikeudenkäyttöä, viranomaisia ja yleistä järjestystä vastaan kohdistuvia rikoksia sekä seksuaaliri-

koksia koskeva laaja lainsäädäntökokonaisuus. Näiden laajojen hankkeiden lisäksi rikoslain erityistä osaa on uudistettu pienempinä kokonaisuuksina. Rikoslain erityisen osan luvuista on alkuperäisessä muodossaan enää 18 luku rikoksista sukuoikeuksia vastaan. Sen lisäksi 43 luvussa on voimassa yksi alkuperäinen pykälä.

Myös pääosa rikoslain yleisestä osasta on vaihteittain uudistettu. Yleisen osan luvuista ovat edelleen jokseenkin alkuperäisessä muodossaan vastuuoppia koskeva 3 luku perusteista, jotka poistavat teon rangaistavuuden tai sitä vähentävät, 4 luku yrityksestä ja 5 luku osallisuudesta. Nämä nyt uudistettavat luvut sisältävät keskei-

simmät rikosoikeuden yleisten oppien säännökset. Vanhentuneita säännöksiä merkittävämpi epäkohta on, että merkittävä osa rikosoikeudellisen vastuuopin keskeisimmistä kysymyksistä on tähän asti ollut rikoslaissa sääntelemättä.

Käsiteltävänä oleva esitys sisältää säännösheidotukset rikosoikeudellisen vastuun edellytyksistä, vastuuvapausperusteista, yrityksestä ja osallisuudesta sekä rangaistuksen määräämisestä. Rikosoikeudellisen laillisuusperiaatteen ja oikeusturvan vaatimusten vuoksi näistä kysymyksistä on tarpeen säätää rikoslaissa.

Esityksen säännösheidotukset perusteluineen ovat pääsääntöisesti perusteellista ja varsin korkeatasoista työtä. Rikosoikeuden yleisten oppien kodifointi on vaativa tehtävä. Säänneltävä alue muodostaa monimutkaisen kokonaisuuden, jonka yksittäisistä kysymyksistä oikeuskäytännössä ja rikosoikeuden tutkijoiden kesken on esitetty erilaisia tulkintoja ja käsityksiä.

Säännösheidotusten lähtökohtana on pyrkimys systeemineutraalisuuteen. Toinen lähtökohta on perusteluissa selvitetyn oikeuskäytännön ja oikeustieteellisten oppien hyödyntäminen. Esitystä käsiteltäessä on ilmennyt, että asiantuntijoilla on yksityiskohdista erilaisia mielipiteitä. On myös esitetty, että valiokunnan pitäisi ryhtyä oikomaan virheelliseksi katsottuja käsityksiä. Valiokunta ei pidä sitä asianmukaisena. Valiokunnan mukaan on syytä kuitenkin huomauttaa, ettei perusteluita kaikilta osin voi hyödyntää säännösten tulkinnassa samalla tavoin kuin rikoslain erityisen osan säännöksiä tulkittaessa.

Edellä esitetyn perusteella valiokunta pitää rikosoikeuden yleisiä oppeja koskevaa esitystä tarpeellisenä ja puoltaa siihen sisältyvien lakiehdotusten hyväksymistä seuraavin huomautuksin ja muutosehdotuksin.

Rikosoikeudellinen vastuikäraja

Lapsen rikosoikeudellinen vastuu alkaa hänen täyttäessään 15 vuotta. Ikäraja on pysynyt muuttumattomana vuonna 1889 säädetyn rikoslain koko voimassaolon ajan. Rikosoikeudellinen vastuikäraja on kaikissa Pohjoismaissa 15 vuotta. Vastuikäraja oli Norjassa aikaisem-

min 14 vuotta, mutta sitä nostettiin vuonna 1990. Esityksessä ehdotetaan, ettei vastuun alkamisikää muuteta. Sen sijaa useassa lakialoitteessa ja toimenpideoitteenassa, jotka valiokunta on ottanut käsiteltäväksi yhdessä hallituksen esityksen kanssa, ehdotetaan rikosoikeudellisen vastuukärajan alentamista tai poistamista taikka sitä, että hallitus ryhtyy toimiin vastuukärajan alentamiseksi.

Uudistuksen keskeisenä tavoitteena on säätää lailla rikosoikeudellisen vastuun edellytyksistä. Tämän kanssa olisi selvästi ristiriitaista, jos rikosoikeudellisen vastuun alkamisikästä ei säädettäisi laissa. Valiokunnan mielestä rikosoikeudellinen laillisuusperiaate edellyttää ehdottomasti sitä, että siitä säädetään rikoslaissa eikä jätetä lainsoveltajan yksittäistapauksittain päätettäväksi. Myös YK:n lasten oikeuksien sopimus edellyttää, että sopimusvaltiot säätävät rikosoikeudellisen vastuun vähimmäisiästä.

Vastuukärajan alentamista perustellaan eduskunta-aloitteissa sillä, että lapset kehittyvät fyysisesti ja psyykkisesti nopeammin kuin sata vuotta sitten, nykyistä rikoslakia säädettäessä. Lasten fyysisen kehityksen aikaistumisesta vallitsee pitkälle menevä yksimielisyys. Sen sijaan yksikään valiokunnan kuulema asiantuntija ei ole esittänyt näyttöä siitä, että lapset kypsyisivät myös psyykkisesti aikaisempaa nopeammin. On jopa arvioitu, että lapset ja nuoret itsenäistyvät ja pystyvät harkitsemaan päätöksentekoon entistä vanhempina.

Rikosoikeudellinen vastuukäraja on kriminaalipoliittinen kysymys, jota ei ratkaista pelkästään arvioimalla lasten keskimääräistä kehitystä. Ratkaisevaa on myös se, minkälaisia seuraamuksia, rikosoikeudellisia tai lastensuojelullisia, pidetään oikeudenmukaisina ja tarkoitukseenmukaisina. Tällä hetkellä rikosoikeudelliseen seuraamusjärjestelmään ei kuulu muita nimenomaan nuorille tarkoitettuja rangaistuksia kuin alueellisesti kokeiltava nuorisorangaistus. Valiokunta on kuullut alan asiantuntijoita harkitessaan rikosoikeudellisen vastuun alaikäraja. Saamansa selvityksen perusteella valiokunta katsoo, ettei nykyistä ikärajaa ole syytä alentaa. Rikosoikeudellisen järjestelmän ei tule olla ensi-

sijainen keino puuttua lasten ja nuorten rikolliseen käyttäytymiseen.

Oikeusministeriö on esityksen antamisen jälkeen asettanut toimikunnan valmistelemaan nuorten seuraamusjärjestelmää. Toimikunnan tehtävänä on arvioida myös nykyisen syyntakeisuusikärajan soveltuvuutta. Toimikunnan on määrä saada työnsä valmiiksi helmikuun 2003 loppuun mennessä. Valiokunta pitää toimikunnan työtä erittäin tarpeellisena, mutta katsoo samalla, että rikosoikeudelliseen vastuukäytäntöön ja lasten ja nuorten seuraamusjärjestelmään liittyvät kysymykset olisi tullut selvittää hyvissä ajoin ennen tämän esityksen antamista eduskunnalle.

Lastensuojelulaki velvoittaa viime kädessä viranomaiset huolehtimaan siitä, ettei lapsen kehitys vaarannu rikollisen käyttäytymisen vuoksi. Lastensuojelulaki sallii varsin pitkälle menevät lastensuojelulliset toimet, mukaan lukien laitoshuollon. Valiokunnan kuulemat asiantuntijat ovat arvioineet, ettei viranomaisten välinen yhteistyö toimi riittävän hyvin ja lastensuojelullisiin toimiin ryhdytään usein liian myöhään taikka ne ovat riittämättömiä. Valiokunta edellyttää, että sosiaali- ja oikeusviranomaisten yhteistyötä tehostetaan ja selvitetään, mahdollistavatko lastensuojelulainsäädäntö ja viranomaisten voimavarat riittävät toimenpiteet puuttua lasten rikolliseen käyttäytymiseen.

Rikesakkosäännösten uudistaminen

Esityksessä ei ehdoteta muutettavaksi rikesakkoa koskevaa rikoslain 2 a lukua. Perustuslakivaliokunta on kuitenkin lausunnossaan kiinnittänyt huomiota rikesakkoa koskeviin säännöksiin arvioidessaan rikoslakiin ehdotettua säännöstä rikosoikeudellisesta laillisuusperiaatteesta. Perustuslakivaliokunta on tarkastellut rikesakkosäännöksiä myös kahdessa muussa näillä valtiopäivillä antamassaan lausunnossa (PeVL 20/2002 vp ja PeVL 40/2002 vp).

Perustuslakivaliokunnan mukaan rikosoikeudellisen laillisuusperiaatteen kanssa on paremmin sopusoinnussa, että laista käy suoraan ilmi mahdollisuus määrätä rikesakko rangaistukseksi

siinä tarkoitetuista rikkomuksista kuin että rikesakko säädetään konkreettisesti rangaistukseksi vasta asetuksella. Voimassa olevan rikoslain 2 a luvun 9 § ei tältä osin vastaa rikosoikeudellisen laillisuusperiaatteen vaatimuksia. Perustuslakivaliokunta katsoo, että pykälää on siksi syytä tarkistaa.

Eduskunta on hyväksynyt hallituksen esitykseen HE 141/2002 vp sisältyvän lakiehdotuksen ilman, että siihen olisi tehty mainittua perustuslakivaliokunnan esittämää tarkistusta. Toinen esityksistä, jonka lakiehdotuksesta perustuslakivaliokunta on tehnyt saman huomautuksen, HE 20/2002 vp, on edelleen eduskunnan käsiteltävänä.

Myös lakivaliokunta on antanut lausunnon näistä esityksistä. (LaVL 18/2002 vp ja LaVL 22/2002 vp). Perustuslakivaliokunnan lausuntojen johdosta lakivaliokunta on selvittänyt asiaa ja todennut, että rikesakkolainsäädännön uudistaminen perustuslakivaliokunnan edellyttämällä tavalla on laaja hanke, joka ei ole mahdollinen ilman perusteellista lainvalmistelua. Uudistusta ei siten voida toteuttaa vireillä olevien hankkeiden yhteydessä, vaan se on tehtävä erikseen valmisteltavan hallituksen esityksen pohjalta.

Aikaisempien kannanottojensa mukaisesti valiokunta katsoo, että perustuslakivaliokunnan lausuntojen johdosta on ryhdyttävä toimenpiteisiin rikesakkolainsäädännön uudistamiseksi. Valiokunta ehdottaa asiaa koskevan lausuman hyväksymistä (*Valiokunnan 1. lausumaehdotus*).

Blankorangaistussäännökset

Perustuslakivaliokunta toteaa aika ajoin kiinnittäneensä rikosoikeudellisen laillisuusperiaatteen kannalta huomiota lakiehdotusten sisältämiin väljiin ja avoimiin blankorangaistussäännöksiin (ks. esim. PeVL 15/1996 vp, s. 2/II, PeVL 20/1997 vp, s. 3/II). Perustuslakivaliokunnan mielestä hallituksen on aiheellista selvittää, missä määrin tällaiseen tekniikkaan perustuva voimassa oleva rikosoikeudellinen sääntely vastaa rikosoikeudellisen laillisuusperiaatteen vaatimuksia, ja ryhtyä selvityksen perusteella mah-

dollisesti tarvittaviin toimiin sääntelyn tarkistamiseksi. Perustuslakivaliokunnan lausunnon vuoksi lakivaliokunta ehdottaa asiaa koskevan lausuman hyväksymistä (*Valiokunnan 2. lausumaehdotus*).

Yhdyskuntapalvelun ja sovittelun yhdenvertaisuusongelmat

Yhdyskuntapalveluun tuomitseminen edellyttää, että rikoksenteikijän voidaan olettaa suoriutuvan yhdyskuntapalvelusta. Yhdyskuntapalvelurangaistuksia aloitetaan vuosittain noin 3 300. Yhdyskuntapalveluun tuomittavien sosiaalinen asema on useimmiten ehdottomaan vankeusrangaistukseen tuomittuja parempi. Vakavasti päihderiippuvaiset tuomitaan muita useammin yhdyskuntapalvelun sijasta ehdottomaan vankeuteen, koska heidän ei katsota soveltuvan yhdyskuntapalveluun.

Tällainen tuomitsemiskäytäntö on tuomittujen eriarvoista kohtelua, koska yhdyskuntapalvelu on tosiasiallisesti ehdotonta vankeusrangaistusta lievempi rangaistus. Valiokunta on huomauttanut yhdenvertaisuusongelmasta aiemminkin (LaVM 15/1996 vp ja LaVM 8/2001 vp) ja todennut, että nykyisestä seuraamusjärjestelmästä puuttuu vankeusrangaistuksen vaihtoehto, joka sopisi esimerkiksi päihderiippuvaisuuden vuoksi yhdyskuntapalveluun soveltumattomalle rikoksenteikijälle. Oikeusministeriön asettama toimikunta on vuonna 2002 valmistuneessa mietinnössään ehdottanut kokeiltavaksi sopimushoidoksi kutsuttavaa rikosoikeudellista seuraamusta. Seuraamus olisi tarkoitettu sellaisille rikoksenteikijöille, joiden riippuvuus päihdeiden käytöstä on syynä heidän rikollisuuteensa ja joita ei päihdeongelman vuoksi voida tuomita yhdyskuntapalveluun. Valiokunnan mielestä sopimushoidon kokeilemiseen on syytä ryhtyä mahdollisimman joutuisasti.

Rikoksenteikijän ja asianomistajan välillä saatutettu sovinto on uusi rangaistuksen lieventämisperuste. Sovittelu on voitu jo aikaisemmin ottaa huomioon syyttämättä ja tuomitsematta jättämistä koskevassa harkinnassa. Säännökset eivät koske ainoastaan kunnalliseen sovittelutoi-

mintaan perustuvaa sovintoa, vaan myös muunlainen sovinto voidaan ottaa huomioon.

Sovittelumenettelystä ei ole lainsäädännöksiä. Sovintoon, joka vaikuttaa syyttämättä ja tuomitsematta jättämiseen sekä rangaistuksen mittamiseen, liittyy yhdenvertaisuusongelmia. Esityksen perusteluissa korostetaan aiheellisesti sitä, että säännöksiä on sovellettava siten, ettei rikoksenteikijöitä aseteta eri asemaan esimerkiksi maksukyvyyn tai asianomistajan sovintohalukkuuden johdosta. Siten rikoksenteikijän halukkuus sovintoon ja muuhun tekonsa seurausten poistamiseen ja vähentämiseen on otettava huomioon. Valiokunta pitää aiheellisena myös sitä, että asianosaisten yhdenvertaisuutta edistetään sovintomenettelyä koskevilla säännöksillä ja ulottamalla sovittelu jokaiseen kuntaan.

Yksityiskohtaiset perustelut

1. Laki rikoslain muuttamisesta

3 luku. Rikosoikeudellisen vastuun yleisistä edellytyksistä

2 §. Ajallinen soveltuvuus. Pykälän 2 momentissa säädetään lievemmän lain periaatteesta. Pykälän 3 momentissa ehdotetaan säädettäväksi periaatetta koskevasta poikkeussäännöstä, jota sovellettaisiin muutoksenhakutuomioistuimessa. Periaatteesta voitaisiin poiketa, jos sen soveltaminen ei johtaisi syytetyn kannalta muutoksenhaun kohteena olevan päätöksen olennaiseen muuttumiseen. Ehdotettu säännös vastaa sisällöltään nykyistä rikoslain voimaansaattamisesta annetun asetuksen 3 §:ää.

Perustuslakivaliokunta on arvioinut lievemmän lain periaatteen soveltamisrajoitusta kansalaisoikeuksia ja poliittisia oikeuksia koskevan kansainvälisen yleissopimuksen (KP-sopimus) 15 artiklan kannalta. Perustuslakivaliokunta tulkitsee artiklan sanamuotoa siten, että lievemmän lain periaate on ajallisesti rajoittamaton, mikä voi edellyttää myös lainvoimaisen tuomion lieventämistä. Perustuslakivaliokunta katsoo, että momentti on poistettava lakiehdotuksesta, koska siihen kohdistuu vakavia epäilyjä

KP-sopimuksen 15 artiklan vaatimusten kannalta. Tämän kannanoton mukaisesti lakivaliokunta ehdottaa momentin poistamista.

Perustuslakivaliokunta on viitannut kannanottonsa tueksi YK:n ihmisoikeuskomitean päätökseen ja KP-sopimuksen kommentaariteokseen. YK:n ihmisoikeuskomitea on todennut, että kuolemanrangaistuksen täytäntöönpanoa odottavien tulee päästä osallisiksi tuomion antamisen jälkeen voimaan tulleesta lievemmästä laista. KP-sopimuksen kommentaarissa katsotaan niin ikään, että sopimusvaltiot ovat velvollisia soveltamaan yleissopimuksen 15 artiklan määräystä sitä ajallisesti rajoittamatta kaikkiin peruuttamattomiin rangaistuksiin, mutta muiden rangaistusten osalta siihen saakka, kunnes asiassa on annettu viimeisen oikeusasteen lopullinen tuomio.

Lievimmän lain periaatteen soveltamisrajoitusta perustellaan (s. 38/I) lähinnä käytännön syillä. Toisin kuin perustuslakivaliokunnan lausunnossa, esityksessä katsotaan rajoituksen olevan sopusoinnussa Suomen kansainvälisten velvoitteiden kanssa. Voimassa oleva, vastaavansisältöinen säännös säädettiin vuonna 1990. Säännöksen perusteluissa (HE 66/1998 vp s. 195/I ja II) todetaan lievimmän lain periaatteen kirjaimelliseen noudattamiseen liittyvän merkittäviä epäkohtia, joita on pyrittävä vähentämään loukaamatta lievimmän lain periaatteen olennaista sisältöä. Toisin kuin perustuslakivaliokunta on lausunnossaan katsonut, tuolloin pidettiin varmana, että viimeistään lainvoimainen tuomio rikosasiassa katkaisee rikosentekijän oikeuden päästä osalliseksi lievimmän lain edusta.

KP-sopimuksen 15 artiklan tulkintakäytäntö ei näytä perustuslakivaliokunnan lausunnon mukaan olevan täysin vakiintunut tai selvä. Lakivaliokunta pitää aiheellisena, että KP-sopimuksen tulkintakäytäntöä samoin kuin aikaisempaa tiukemman lievimmän lain periaatteen vaikutuksia muutoksenhakutuomioistuimissa seurataan ja tarvittaessa ryhdytään kansainvälisten velvoitteiden mukaisiin toimiin, jos epäkohtia esiintyy.

Pykälän 3 momentin poistamisen vuoksi 4 momentiksi siirtyvässä säädöksessä säade-

tään, miten teon rangaistavuus määräytyy, jos rikossäännös saa täsmällisen sisältönsä lakiin tai sen nojalla annettuihin säädöksiin tai määräyksiin sisältyvistä käyttäytymissäännöistä.

Käyttäytymisnormien muuttaminen ei yleensä osoita muuttunutta käsitystä käyttäytymisnormien rikkomisen rangaistavuudesta. Esimerkiksi liikennesääntöjen tai verolainsäädännön noudattaminen on tärkeää niiden sisällöstä riippumatta. Joissakin tapauksissa käyttäytymissääntöjen muuttaminen voi kuitenkin osoittaa muuttunutta suhtautumista käyttäytymissäännön rikkomiseen, jolloin teon rangaistavuutta ei ole perusteltua arvioida tekohetkellä voimassa olleiden sääntöjen perusteella. Lakivaliokunta ehdottaa, että momenttiin lisätään asiaa koskeva säännös ja momentin sanamuotoon tehdään kielellisiä tarkistuksia.

Perustuslakivaliokunta on todennut, että ns. blankorangaistussäännösten käyttämiseen liittyy rikosoikeudellisen laillisuusperiaatteen kannalta erityisiä vaatimuksia mm. lain rikossäännösten sisällöstä ja valtuutusketjujen täsmällisyydestä (ks. PeVM 25/1994 vp, s. 8/I). Näiden vaatimusten asianmukaiseksi huomioon ottamiseksi momentin sanamuotoa tulee perustuslakivaliokunnan mukaan tarkistaa niin, ettei se sisällä edes välillistä viittausta mahdollisuuteen säätää avoimia blankorangaistussäännöksiä (esimerkiksi: "Jos lakiin sisältyvä rikossäännös saa täsmällisen sisältönsä lakiin ja sen nojalla annettuihin...").

Lakivaliokunta ei ehdota momentin muuttamista perustuslakivaliokunnan esittämällä tavalla, koska kysymys ei ole siitä, että laki saisi täsmällisen sisältönsä aina lain ja sen nojalla annettuihin säädöksiin tai määräyksiin sisältyvistä käyttäytymissäännöistä. Säännös ei myöskään osoita myönteistä suhtautumista avoimiin blankorangaistussäännöksiin.

3 §. *Laiminlyönnin rangaistavuus.* Pykälän 2 momentissa säädetään ns. epävarsinaisten laiminlyöntirikosten rangaistusvastuun edellytyksistä. Säännöksen aloittava ilmaisu "laiminlyöntinä on rangaistava" ei ole onnistunut. Kysymys ei ole siitä, milloin käyttäytyminen on rangaista-

vaa laiminlyöntinä, vaan siitä, milloin seurauksen aiheuttaminen laiminlyönnillä on rikoksena rangaistava.

Säännöksessä käytetään myös käsitettä "vastuuasema". Se on oikeustieteen piirissä kehitetty käsite, jolla tarkoitetaan asemaa, jonka vuoksi henkilö on velvollinen estämään seurauksen syntymisen. Rikoslain säännöksissä on pyritty välttämään juridisteknisten käsitteiden käyttöä. Oikeuskäytännössä ja oikeuskirjallisuudessa on katsottu, että rangaistusvastuun edellytyksenä on oikeudellinen velvollisuus estää vahinkoseurauksen syntyminen. Velvollisuuden oikeudellista luonnetta korostetaan myös perusteluissa (s. 43/I).

Valiokunta ehdottaa, että säännöksen sanamuoto muutetaan vastaamaan sen tarkoitusta ja säännöstä selkeytetään korvaamalla "vastuuasema" ilmaisulla "erityinen oikeudellinen velvollisuus estää seurauksen syntyminen".

4 §. Syyntakeisuus. Pykälän 1 momentissa säädetään rikosoikeudellisesta vastuukärajasta ja muissa momenteissa syyntakeisuudesta ja siihen liittyvistä seikoista. Valiokunta ehdottaa, että pykälän otsikkoa täsmennetään mainitsemalla siinä syyntakeisuuden lisäksi vastuukäraja.

Tekijä on 2 momentin mukaan syyntakeeton, jos hän ei tekohetkellä kykene mielisairauden, syvän vajaamielisyyden taikka vakavan mielen-terveyden häiriön vuoksi ymmärtämään tekonsa tosiasiallista luonnetta tai oikeudenvastaisuutta taikka hänen kykynsä säädellä käyttäytymistään on sellaisesta syystä ratkaisevasti heikentynyt. Syyntakeettomuusarvioinnissa punnitaan lääketieteellisten tosiseikkojen, kuten mielisairauden ja syvän vajaamielisyyden vaikutuksia tekijän havaintoihin, motivaatioon ja toimimiskykyyn. Momentissa ei käytetä mitään tiettyä psykiatrista diagnoosia vaan mielentilaa koskevat termit ovat yleiskielisiä.

Valiokunnan kuulemat asiantuntijat ovat esittäneet, että uuden käsitteistön johdosta mielentilan vuoksi rangaistukseen tuomitsematta jätettyä ei voida kaikissa tarpeellisissa tapauksissa määrätä mielen-terveyslain 8 §:n nojalla tahdos-

ta riippumattomaan hoitoon. Valiokunta katsoo olevan aiheellista selvittää ennen rikoslain voimaantuloa, onko mielen-terveyslakia uusien syyntakeettomuussäännösten johdosta tarpeen uudistaa. Valiokunta ehdottaa asiaa koskevan lausuman hyväksymistä (*Valiokunnan 3. lausumaehdotus*).

Pykälän 3 momentissa on viittaus 6 luvun 8 §:ään. Kun valiokunta ehdottaa jäljempänä tuon pykälän muuttamista, on viittaussäännöstä muutettava.

Pykälän 4 momentissa säädetään päihtymyksen ja muun tilapäisen tajunnanhäiriön, johon tekijä on saattanut itsensä, vaikutuksesta syyntakeisuuteen. Lähinnä yleisestäävyyteen liittyvistä syistä päihtymystä tai mainitunlaista muuta tajunnanhäiriötä ei oteta syyntakeisuusarvioissa huomioon ilman erityisiä syitä. Säännös vastaa asiallisesti nykyistä säännöstä.

Säännöksen perusteluissa (s. 68/I) mainitaan kuitenkin esimerkkeinä tällaisista erityisistä syistä yhteisvaikutustilanteet, yllättävä teho, kokemattomuus, väsymys ja pitkäaikaisen käytön myötä alentunut toleranssi. Esimerkeistä voidaan virheellisesti tehdä yleistyksiä, joita säännöksellä ei ole tarkoitettu. Valiokunta katsoo perusteluiden vuoksi olevan aiheellista korostaa, ettei tarkoituksena ole muuttaa syyntakeisuusarvioinnissa noudatettua nykyistä, tiukkaa suhtautumista päihtymykseen ja muuhun itse aiheutettuun tilapäiseen tajunnanhäiriöön.

6 §. Tahallisuus. Ehdotetun pykälän mukaan teko on tahallinen, jos rikoksen tunnusmerkistön toteutuminen vastaa sitä, mitä tekijä on teon hetkellä tarkoittanut taikka pitänyt varmana tai varsin todennäköisenä. Pykälä on ollut esityksen eniten keskustelua aiheuttanut säännös. Eri-laiset näkemykset ovat koskeneet tahallisuuden alarajan määrittämistä ja sitä, miten säädetään seuraustahallisuudesta ja olosuhdetahallisuudesta.

Ehdotettu tahallisuuden määritelmä koskee sekä seuraus- että olosuhdetahallisuutta. Seuraustahallisuuden määrittäminen ei ole niin vaikeaa tai kiistanalaista kuin rikostyypeittäin vaihtelevan olosuhdetahallisuuden. Ehdotetun

säännöksen on katsottu soveltuvan erityisen huonosti talousrikosten olosuhdetahallisuuteen ja voivan nostaa niiden tahallisuuskynnystä. Sen vuoksi valiokunta ehdottaa, että pykälässä säädetään ainoastaan seuraustahallisuudesta. Olosuhdetahallisuus jää oikeuskäytännössä arvioitavaksi, jolloin huomioon on otettava tunnusmerkistöerehdystä koskeva säännös. Seuraustahallisuuden alarajan ehdotetaan määräytyvän korkeimman oikeuden vakiintuneen käytännön mukaisesti sen perusteella, kuinka todennäköisenä tekijä on seurausta pitänyt. Teko on tahallinen, kun tekijä pitää tunnusmerkistön mukaisen seurauksen syntymistä varsin todennäköisenä. Tahallisuuden alarajan määräytyminen jakaa oikeustieteilijöiden mielipiteitä. Eri tahallisuusmääritelmiä voidaan arvostella hyvin perustein ilman, että parhaasta määritelmästä päästään yhteisymmärrykseen. Valiokunta yhtyy perusteluissa esitettyyn näkemykseen (s. 87/II), ettei ole esitetty vakuuttavia perusteita säättää korkeimman oikeuden ennakkopäätöksiin perustuvasta vakiintuneesta oikeuskäytännöstä poikkeavaa tahallisuussäännöstä, joka saattaisi johtaa ennalta vaikeasti arvioitaviin seurauksiin.

4 luku. Vastuuvapausperusteista

Rikoslaisissa ehdotetaan säädettäväksi aikaisempaa tyhjentävämmiin vastuuvapausperusteista, joista tärkeimmät ovat oikeuttamis- ja anteeksiantoperusteet. Merkittävä muutos nykyiseen verrattuna on se, että rikoslakiin sisällytetään säännökset tahallisuuden poistavasta tunnusmerkistöerehdyksestä, syyllisyyden poistavasta kieltoerehdyksestä ja vastuusta vapauttavaa seikkaa koskevasta erehdyksestä.

1 §. *Tunnusmerkistöerehdys.* Teko ei ole tahallinen, jos tekijä ei ole teon hetkellä selvillä kaikkien niiden seikkojen käsilläolosta, joita rikoksen tunnusmerkistön toteutuminen edellyttää, tai jos hän erehtyy niistä. Tunnusmerkistöerehdys on siten tahallisuuden poissulkeva peruste ja tavallaan tahallisuuden kääntöpuoli. Ehdotetun sanamuodon mukaan tekijää ei rangaista tahallisesta teosta. Valiokunta ehdottaa pykälää muu-

tettavaksi siten, että tunnusmerkistöerehdyksen johdosta teko ei ole tahallinen.

3 §. *Vastuusta vapauttavaa seikkaa koskeva erehdys.* Tekijä voi erehtyä rangaistavuuden perustavien seikkojen lisäksi myös rangaistavuuden poistavista seikoista eli vastuuvapausperusteista. Ehdotetun pykälän lähtökohtana on jaottelu oikeuttamis- ja anteeksiantoperusteisiin. Ehdotuksen mukaan ainoastaan oikeuttamisperusteita koskeva erehdys, eli perusteita, jotka tekevät teon sallituksi, johtaisi vapautumiseen tahallisuusvastuusta. Lähtökohta ilmenee selkeästi paitsi pykäläehdotuksesta myös perusteluista, vaikka niissä myös virheellisesti todetaan, ettei ehdotus tee eroa oikeuttamis- ja anteeksiantoperusteiden välillä (vrt. s. 109/II ja s. 110/I). Valiokunta ehdottaa pykälän muuttamista siten, että se koskee sekä oikeuttamis- että anteeksiantoperusteita.

Valiokunta korostaa sitä, että tekijä vapautuu tahallisuusvastuusta vain, jos erehtyminen on ollut perusteltua. Esimerkiksi pelkkä väite oletetusta hätävarjelutilanteesta ei riitä, vaan tekijän on kyettävä esittämään uskottavia syitä hyökäystä koskevalle oletukselleen.

7 §. *Rangaistusvastuun lievennys.* Pykälässä ehdotetaan säädettäväksi, että vaikka tekijää ei luvussa säädettyjen perusteiden nojalla kokonaan vapauteta rangaistusvastuusta, olosuhteet voidaan kuitenkin ottaa huomioon rangaistusvastuuta lieventävinä siten kuin 6 luvun 6 §:n 3 kohdassa ja 8 §:n 1 momentin 5 kohdassa säädetään.

Koska valiokunta jäljempänä ehdottaa, että 6 luvun 6 §:n 3 kohta poistetaan ja 8 §:n 1 momenttia muutetaan, on myös viittaussäännöstä tarkistettava. Lisäksi valiokunta ehdottaa, että säännöksessä mainitaan myös 8 §:n 2 ja 4 momentti.

5 luku. Yrityksestä ja osallisuudesta

1 §. *Yritys.* Pykälän 3 momentissa viitataan rangaistuksen mittaamista koskevaan 6 luvun 8 §:n 1 momentin 2 kohdan säännökseen. Valiokunta

ehdottaa, että viittaus ulotetaan koskemaan 8 §:n 2 ja 4 momenttia.

6 §. *Avunanto.* Pykälän 1 momentissa on viittaus rangaistuksen mittaamista koskevaan 6 luvun 8 §:n 1 momentin 4 kohdan säännökseen. Kun valiokunta jäljempänä ehdottaa mainitun momentin muuttamista, on viittaus muutettava koskemaan 3 kohtaa. Lisäksi valiokunta ehdottaa, että viittaus ulotetaan myös pykälän 2 ja 4 momenttiin.

7 §. *Erityiset henkilöön liittyvät olosuhteet.* Pykälän 2 momentissa säädetään siitä, että myös rikokseen osallinen on rangaistusvastuun piirissä, vaikka erityinen rangaistavuuden perustava seikka ei häntä koskekaan. Esimerkiksi sotilasrikokset ovat ns. erikoisrikoksia, joihin voi syyllistyä tekijänä vain sotilaat ja muut 45 luvussa tarkoitettut henkilöt. Yllyttäjänä tai avunantajana sen sijaan voivat olla muutkin henkilöt. Valiokunta ehdottaa momentin kieliasun selventämistä.

8 §. *Oikeushenkilön puolesta toimiminen.* Valiokunta ehdottaa, että 3 momentin toissijaisuuslauseke täsmennetään koskemaan laintasoisia säännöksiä.

6 luku. Rangaistuksen määräämisestä

Rangaistuksen määräämistä koskevaan lukuun ehdotetaan sijoitettavaksi kaikki rangaistuksen määrään ja laatuun vaikuttavat perusteet. Luku jakaantuu neljään alaosastoon. Toinen alaosasto, jonka otsikko on rangaistuksen mittaaminen, sisältää säännökset, joiden perusteella tuomioistuimien päättää rangaistuksen ankaruudesta. Alaosastossa ovat nykyiset asteikon poikkeamista sekä yleisiä vähentämisperusteita koskevat säännökset. Säännösten sijoittelulla korostetaan (s. 184/I) rangaistusasteikkoon vaikuttavien vähentämisperusteiden ja asteikon rajoissa vaikuttavien mittaamisperusteiden välistä yhteyttä ja sitä, että vähentämisperusteet ovat samalla myös mittaamisperusteita: ne vaikuttavat rangaistuksen määrään myös asteikon sisällä.

Keskeisimmiltä osiltaan mittaamis- ja vähentämisperusteet säilyvät muuttumattomina. Sisällöllisiä muutoksia ovat:

— uusi koventamisperuste: rikoksen kohdistaminen kansalliseen, rodulliseen, etniseen tai muuhun sellaiseen kansanryhmään kuuluvaan henkilöön tähän ryhmään kuulumisen perusteella;

— uusi lieventämisperuste: tekijän ja uhrin välinen sovinto; ja

— alentunut syyntakeisuus ei vaikuta sovellettavaan enimmäisrangaistukseen.

Mittaamis- ja vähentämisperusteita koskevien säännösten uuteen systematisointiin on pääsääntöisesti suhtauduttu myönteisesti. Säännösten sijoittelu ei ole kuitenkaan kaikilta osin osunut oikeaan, jonka johdosta valiokunta ehdottaa niiden keskinäisen sijoittelun muuttamista ja pykälien otsikoiden tarkistamista.

1 §. *Rangaistuslajit.* Rangaistuslajeja koskevan yleissäännöksen 4 momentissa viitataan 9 lukuun, jossa säädetään yhteisösakosta. Esityksen antamisen jälkeen yhteisösakon tuomitseminen on muutettu lähtökohtaisesti pakolliseksi. Tämän johdosta valiokunta ehdottaa, että 4 momenttia muutetaan vastaamaan uusia säännöksiä yhteisösakon tuomitsemisesta.

3 §. *Rangaistuksen määräämisen yleisperiaatteet ja 4 §. Mittaamisperusteet.* Rangaistuksen määräämisen yleisperiaatteet ehdotetaan sijoitettavaksi 3 §:ään. Luvun 4 §:n mukaan rangaistuksen mittaamiseen vaikuttavista seikoista säädetään lisäksi luvun 5—8 §:ssä ja muualla laissa.

Luvun selkeyttämiseksi valiokunta ehdottaa, että 3 §:n 2 momentin ja 4 §:n säännösten keskinäistä sijoitusta vaihdetaan. Siirron johdosta valiokunta ehdottaa myös pykälien otsikoinnin muuttamista ja 4 §:n säännösviittauksen tarkistamista.

6 §. *Lieventämisperusteet.* Pykälässä säädetään rangaistuksen asteikon rajoissa vaikuttavista yleisistä lieventämisperusteista. Uutena lieventämisperusteena on tekijän provosointi eli tekijään kohdistunut karkea loukkaus. Karkean

loukkauksen luonnetta ei tarkemmin yksilöidä säännöksessä tai perusteluissa. Säännöksen sanamuotoa on arvosteltu, koska sen on katsottu tarkoittavan lähinnä sanallisia loukkauksia tai kunniaan kohdistuvia loukkauksia. Valiokunta ehdottaa, että säännöksessä käytetään ilmaisua "asianomistajan poikkeuksellisen suuri myötävaikutus".

Rikoksen tekeminen olosuhteissa, joissa vastuuvapausperusteen soveltaminen olisi lähellä, olisi 3 kohdan mukaan rangaistuksen lieventämisperuste. Kohdan soveltamisedellytykset olisivat lähes samat kuin 8 §:n 1 momentin 5 kohdan. Edellinen edellyttäisi, että vastuuvapausperusteen soveltaminen olisi "lähellä", ja jälkimmäinen, että se olisi "erityisen lähellä". Koska 8 §:n 1 momentin lieventämisperusteet vaikuttavat sekä asteikkoon että asteikon sisällä, voidaan 3 kohta poistaa.

Valiokunta ehdottaa, että uudeksi 4 kohdaksi lisätään viittaus 8 §:n 1 ja 3 momentissa mainittuihin lieventämisperusteisiin.

7 §. Kohtuullistamisperusteet. Pykälässä säädetään rangaistusta lieventävistä kohtuullistamisperusteista. Pykälän 2 kohdan korkea ikä, terveydentila ja muut henkilökohtaiset olot ovat uusia yleisiä mittaamisperusteita, mutta ne vastaavat sisällöllisesti toimenpiteistä luopumisen kohtuusperustetta. Valiokunta ehdottaa, että terveydentilaa koskevaa perustetta täsmennetään adjektiivilla "heikko".

8 §. Rangaistuslajista ja rangaistusasteikosta poikkeaminen. Pykälässä ehdotetaan säädetäväksi perusteista, jotka oikeuttavat tuomitsemaan laissa säädettyä lievemmänlaisen rangaistuksen, alittamaan rikoksesta säädetyn vähimmäisrangaistuksen ja lieventämään rangaistusta säädetyn asteikon sisällä. Perusteet ovat suurelta osin samoja kuin voimassa olevassa laissa. Voimassa olevan lain mukaan yleiset vähentämisperusteet eivät oikeuta tuomitsemaan säädettyä lievempää rangaistuslajia, esimerkiksi vankeuden sijasta sakkoo. Tuomioistuin voi poiketa asteikosta 3 luvun 5 §:n 2 momentin mukaan erityisistä syistä.

Ehdotetussa 1 momentissa säädettäisiin perusteista, jotka oikeuttavat lievemmän rangaistuslajin tuomitsemiseen ja alittamaan säädetyn vähimmäisrangaistuksen. Ehdotettu sääntelytapa johtaisi esimerkiksi siihen, että murhan yrityksestä voisi tuomita sakkoo ilman muodollista lisävalifikaatiota. Tämä teoreettinen mahdollisuus on syytä sulkea pois poistamalla 1 momentista rangaistuslajin vaihtoa koskeva säännös. Valiokunta ehdottaa sen vuoksi, että 1 momentin alku muutetaan kuulumaan: "Rangaistus määrätään noudattaen lievennettyä rangaistusasteikkoa..."

Ehdotuksen yhtenä tarkoituksena on muuttaa nykyistä lainsäädäntöä siten, ettei alentunut syyntakeisuus vaikuta sovellettavaan enimmäisrangaistukseen eli alentuneesti syyntakeiselle voidaan tuomita laissa säädetty enimmäisrangaistus. Tämä tarkoitus ei käy selkeästi ilmi ehdotetusta pykälästä, vaan alentuneesti syyntakeiselle määrättävän rangaistuksen rajat ovat säännösehdotuksessa jääneet epäselviksi. Ehdotetun säännöksen on jopa tulkittu johtavan siihen, että alentuneesti syyntakeiselle voitaisiin tuomita murhasta ainoastaan elinkautinen vankeus. Tarkoitettua tavoitteen toteuttamiseksi ja säännöksen selkeyttämiseksi valiokunta ehdottaa, että 1 momentista poistetaan alentunutta syyntakeisuutta koskeva 1 kohta, josta säädetään 3 momentissa.

Valiokunta ehdottaa myös momenttiin jäävien kohtien keskinäisen järjestyksen muuttamista. Vähentämisperusteiden järjestys osoittaa niiden oikeuspoliittista painoa. Perusteista merkittävin — nuoruus — on siksi syytä mainita ensimmäisenä, jolloin samalla 5 luvussa säädetty yritys ja avunanto asettuvat peräkkäin 2 ja 3 kohdiksi. Valiokunta ehdottaa 4 kohdaksi siirtyvän säännöksen kielellistä tarkistamista ja 5 kohdaksi siirtyvässä säännöksessä olevan sanan "ja" korvaamista sanalla "tai".

Asteikon mukaisten rangaistusten lievennyksistä säädetään 2 momentissa. Koska valiokunta on ehdottanut, että 1 momentin 1 kohta poistetaan, voidaan viittaus muuttaa koskemaan 1 momenttia kokonaisuudessaan. Momentin ensimmäisen virkkeen mukaan 1 momentin nojalla te-

kijälle saa tuomita enintään kolme neljänestä säädetystä ankarimmasta rangaistuksesta. Valiokunta ehdottaa säännöksen täsmentämistä siten, että se koskee säädetyn vankeus- ja sakkorangaistuksen enimmäismäärää eikä esimerkiksi yhdyskuntapalvelua tai nuorisorangaistusta, joilla on omat enimmäiskestonsa. Lisäksi valiokunta ehdottaa momentin viimeisen virkkeen kieliasun tarkistamista.

Valiokunta ehdottaa, että pykälään lisätään uusi 3 momentti, jossa säädetään alentuneen syyntakeisuuden vaikutuksesta rangaistukseen. Rikoksen alentuneesti syyntakeisena tehneen rangaistus määrätään siten kuin 2 momentissa säädetään. Alentunut syyntakeisuus ei kuitenkaan vaikuta käytettävissä olevaan enimmäisrangaistukseen.

Valiokunta ehdottaa, että 1 momentista poistetusta rangaistuslajin vaihdosta säädetään pykälään lisättävässä uudessa 4 momentissa. Momentin mukaan tuomioistuimien voi tässä pykälässä tarkoitetuissa tapauksissa määrätä sellaisesta rikoksesta, josta on säädetty ankarimmaksi rangaistukseksi vankeutta määräajaksi, rangaistukseksi vankeuden sijasta sakkoa, jos siihen on erityisen painavia syitä. Momentti ei siis mahdollista sitä, että esimerkiksi nuorena henkilönä tehdystä murhasta tuomittaisiin sakkoa.

Pykälän otsikkoa "rangaistuslajista ja rangaistusasteikosta poikkeaminen" on pidetty samanaikaisesti tarkkana ja osin harhaanjohtavana. Valiokunta ehdottaa, että pykälän otsikko on rangaistusasteikon lieventäminen.

11 §. Yhdyskuntapalvelu. Pykälän 2 momenttiin ehdotetaan siirrettäväksi yhdyskuntapalvelun tuomitsemisen edellytyksenä oleva rikoksentekijän suostumusta koskeva säännös, josta tällä hetkellä säädetään yhdyskuntapalvelusta annetun lain 4 §:ssä.

Esityksen antamisen jälkeen mainittua pykälää on muutettu eduskunnan 3.12.2002 hyväksymällä, toistaiseksi vahvistamattomalla, lailla. Uuden pykälän mukaan rikoksentekijän on annettava suostumus rangaistuksen tuomitsemiseen yhdyskuntapalveluna. Valiokunta ehdottaa momentin muuttamista vastaamaan uutta 4 §:ää.

12 §. Rangaistuksen tuomitsematta jättäminen. Voimassa olevan 3 luvun 5 §:n 3 momentin 2 kohdan mukaan tuomioistuimien voi jättää rangaistuksen tuomitsematta, milloin rikosta on tekoon tai tekijään liittyvistä erityisistä syistä pidettävä anteeksiannettavana. Samasanaista säännöstä ehdotetaan 12 §:n 3 kohdaksi. Säännöksessä käytetty käsite "anteeksiannettava" on tässä yhteydessä harhaanjohtava. Se viittaa uudessa 4 luvussa säädettyihin syyllisyyden poistaviin anteeksiantoperusteisiin, jotka vapauttavat rikosoikeudellisesta vastuusta. Tuomitsematta jättämissäännöksen lähtökohtana on aina kuitenkin rikosvastuun edellytysten täytyminen. Valiokunta esittää 3 kohdan sanamuodon muuttamista niin, että rikos on tekoon tai tekijään liittyvistä erityisistä syistä anteeksiannettavaan tekoon rinnastettava.

Pykälän 4 kohdassa oleva viittaus 6 §:ään on muutettava koskemaan 3 kohtaa, koska valiokunta on edellä ehdottanut 6 §:n muuttamista.

13 §. Tutkintavankeuden vähentäminen. Pykälässä säädetään siitä, miten määräaikaista vankeusrangaistusta tuomittaessa rangaistuksesta vähennetään aika, jonka rikoksen tehnyt on tuomittavan rikoksen johdosta ollut vapautensa menettäneenä. Koska pykälä ei koske pelkästään tutkintavankeuden vähentämistä, valiokunta ehdottaa pykälän otsikon muuttamista vastaamaan pykälän sisältöä.

7 luku. Yhteisestä rangaistuksesta.

3 §. Yhteinen sakkorangaistus. Pykälässä ei nykyisin säädetä siitä, tuleeko 2 momentissa mainittua 240 päiväsakon enimmäismäärää lieventää, jos teosta tuomittaessa sovelletaan rangaistusasteikon vähentämisperusteita. Oikeuskäytännössä säännöstä on sovellettu ottaen huomioon luvun 2 §:stä ilmenevä periaate, että yhteistä vankeusrangaistusta määrättäessä rangaistus ei saa olla eri rikosten enimmäisrangaistusten yhteisaikaa pitempi. Siten on katsottu, että yhteistä sakkorangaistusta määrättäessä on sakkoasteikon enimmäismäärä yhden vähentämisperusteen vaikutuksesta 90 päiväsakkoa, jolloin kahden tällaisen rikoksen yhteenlaskettu enim-

mäisrangaistus voi olla enintään 180 päiväsakkoa.

Vakiintunut oikeuskäytäntö ehdotetaan kirjoitettavaksi pykälän 2 momenttiin. Ehdotetun säännöksen mukaan sovellettaessa 6 luvun 8 §:n 2 momenttia yhteisen sakkorangaistuksen enimmäismäärä on 180 päiväsakkoa. Perusteluissa (s. 216/I) todetaan, että 180 päiväsakon enimmäisrangaistusta noudatetaan myös silloin, kun yhteiseen sakkoon johtavissa rikoksissa on mukana myös sellainen rikos, johon mikään rangaistusasteikon lieventämisperusteista ei soveltu. Jos rikoksissa on vähintään kaksi sellaista, joihin mikään lieventämisperuste ei sovellu, on sakon enimmäismäärä pääsäännön mukainen 240 päiväsakkoa.

Perusteluissa esitetty tulkinta ei kuitenkaan ilmene säännösehdoituksesta. Valiokunta ehdottaakin momentin muuttamista siten, että se kirjoitetaan lähtökohtana luvun 2 §:ssä oleva säännös, jolloin yhteistä sakkorangaistusta koskeva säännös vastaa perusteluissa esitettyä tarkoitusta.

Esityksessä ei ehdoteta muutettavaksi 3 momenttia, jonka mukaan edellä säädettyä ei sovelleta markkamääräisesti tuomittavaan uhkasakkoon. Valiokunta ehdottaa, että momentti sisällytetään lakiehdotukseen ja sana markkamääräinen korvataan sanalla euromääräinen.

48 a luku. Luonnonvararikoksista

6 §. Metsästyskielto (Uusi). Esityksen antamisen jälkeen rikoslakiin on lisätty uusi 48 a luku luonnonvararikoksista, jonka 6 §:ssä säädetään metsästyskiellosta. Se voidaan määrätä myös henkilölle, joka jätetään syyntakeettomana rangaistukseen tuomitsematta. Valiokunta ehdottaa, että momentissa oleva viittaus muutetaan koskemaan uutta 3 luvun 4 §:n 2 momenttia, jossa säädetään syyntakeettomuudesta.

Johtolause.

Lakivaliokunnan muutosehdotusten vuoksi lakiehdotuksen johtolause on tarkistettava.

2. Laki pakkokeinolain muuttamisesta

1 luku. Kiinniottaminen, pidättäminen ja vangitseminen

1 §. Jokamiehen kiinniotto-oikeus. Pykälän 4 momenttiin ehdotetaan lisättäväksi uusi 4 momentti, jossa säädetään kiinniottamisessa käytettävien voimakeinojen rajoista. Ehdotetun säännöksen mukaan tarpeellisia ja puolustettavia voimakeinoja saa käyttää vain kiinniottettavan tehdessä vastarintaa. Oikeuskäytännössä pakenemista ei ole pidetty vastarintana, eivätkä voimakeinot ole olleet sallittuja pakenemisen estämiseksi.

Valiokunta ehdottaa lakialoitteen LA 30/2001 vp pohjalta 4 momentin muuttamista siten, että kiinniottaja saa käyttää voimakeinoja myös pakenijan kiinniottamiseksi. Voimakeinojen on oltava sekä tarpeellisia kiinniottamisen toimittamiseksi että kokonaisuutena arvioiden puolustettavia, kun otetaan huomioon rikoksen laatu, kiinniottettavan käyttäytyminen ja tilanne muutenkin.

Voimakeinojen puolustettavuusvaatimus merkitsee voimakeinojen ja niiden käytöstä aiheutuvien haittojen välistä intressivertailua. Voimakeinot ovat puolustettavia, jos ne ja niistä aiheutuvat haitat ovat oikeassa ja kohtuullisessa suhteessa tavoiteltaviin päämääriin nähden. Lähtökohtaisesti pakenemisen estämiseksi käytettävien voimakeinojen on oltava lievempiä kuin hyökkäyksen tai vastarinnan torjumiseksi sallittujen voimakeinojen. Arvioinnissa on merkitystä myös sillä, onko pakeneva kiinniottettava tunnistettu. Tällöin kiinniottamisen toteuttamiseksi tulee pääsääntöisesti turvautua viranomaisten apuun.

2 a §. Itseapu. Itseavussa sallittujen voimakeinojen rajoista säädetään 2 momentissa. Valiokunta ehdottaa, että siitä poistetaan tarpeettomat sanat "kuitenkin" ja "vain". Lisäksi valiokunta ehdottaa voimakeinojen rajoja koskevien säännösten kirjoitustavan yhtenäistämiseksi, että sana "keinot" korvataan sanalla "voimakeinot".

Johtolause. Lakiehdotuksen johtolausetta on tarkistettava, koska 1 luvun 1 §:n 1 momenttia on muutettu lailla 615/2002.

12. Laki vartioimisliikelain 5 §:n muuttamisesta

Esityksen antamisen jälkeen vartioimisliikelaki on kumottu yksityisistä turvallisuuspalveluista annetulla lailla 282/2002. Tämän johdosta lakiehdotus on tarpeettomana hylättävä.

21. Laki sotilaskurinpitolain 8 ja 38 §:n muuttamisesta

8 §. Valiokunta ehdottaa, että 1 momenttia tarkistetaan kielellisesti.

22. Laki nuorista rikoksentekeijöistä annetun lain 6 §:n muuttamisesta

6 §. Pykälässä olevaa viittaussäännöstä on tarkistettava, koska lakivaliokunta on edellä ehdottanut rikoslain 6 luvun 8 §:n muuttamista. Viittaussäännös on muutettava koskemaan rikoslain 6 luvun 8 §:n 1 momentin 1 kohtaa ja 2 sekä 4 momenttia.

25. Laki yhdyskuntapalvelusta annetun lain muuttamisesta

4 §. *Suostumus ja soveltuvuus.* Pykälä ehdotetaan kumottavaksi, koska säännökset yhdyskuntapalvelun tuomitsemisen edellytyksistä siirretään rikoslain 6 luvun 11 §:ään.

Esityksen antamisen jälkeen 3.12.2002 eduskunta on hyväksynyt toistaiseksi vahvistamatta olevan lain, jolla kumottavaksi ehdotettua pykälää on muutettu. Pykälään on lisätty säännös siitä, että rikoksesta epäillyn soveltuminen yhdyskuntapalveluun todetaan yhdyskuntapalvelusta annetun asetuksen 3 §:n mukaisessa kriminaalihuoltolaitoksen tekemässä soveltuvuusselvityksessä.

Valiokunta ehdottaa, ettei pykälää kumota, koska vain ensimmäisen virkkeen säännös siirre-

tään rikoslakiin. Pykälässä on tarpeen säilyttää kielellisesti tarkistettuna säännös soveltuvuusselvityksen tekemisestä. Lisäksi pykälän otsikko on syytä muuttaa vastaamaan pykälän uutta sisältöä.

Johtolause. Koska lain 1 §:n 2 momenttia ja 4 §:ää on muutettu esityksen antamisen jälkeen, on lakiehdotuksen johtolausetta tarkistettava.

27. Laki yksityisistä turvallisuuspalveluista annetun lain 28 §:n muuttamisesta (Uusi lakiehdotus)

28 §. *Vartijan oikeudet.* Esityksen 12. lakiehdotuksessa ehdotetaan muutettavaksi vartioimisliikelain 5 §:ää. Laki on kumottu yksityisistä turvallisuuspalveluista annetulla lailla 282/2002, ja valiokunta on edellä ehdottanut tarpeettoman lakiehdotuksen hylkäämistä.

Kumotun lain 5 §:ssä säädettiin vartijan oikeudesta voimakeinojen käyttöön. Nyt vartijan voimakeinojen käytöstä säädetään yksityisistä turvallisuuspalveluista annetun lain 28 §:n 4 momentissa. Valiokunta ehdottaa, että momentti kirjoitetaan vastaavalla tavalla kuin muut voimakeinojen käyttöä koskevat säännökset ja viittaus voimakeinojen käytön liioittelua koskeviin rikoslain säännöksiin muutetaan vastaamaan rikoslain lukujen ja pykälien uutta numerointia.

Eduskunta-aloitteet

Muiden käsittelemiensä aloitteiden osalta valiokunta toteaa seuraavaa:

Lakialoitteet

Lakialoitteet LA 11/1999 vp, LA 61/2001 vp ja LA 160/2001 vp. Valiokunta ehdottaa, että lakialoitteet hylätään, koska valiokunta puoltaa rikosoikeudellisen vastuukäytännön säilyttämistä nykyisessä viidessätoista vuodessa.

Lakialoitteet LA 22/1999 vp ja LA 28/2002 vp. Valiokunta ehdottaa, että lakialoitteet hylätään, koska valiokunta puoltaa nykyisin yhdyskuntapalvelusta annetun lain 3 §:n 1 momentissa ole-

van säännöksen siirtämistä asiallisesti muuttamattomana rikoslain 6 luvun 11 §:n 1 momenttiin.

Lakialoite LA 139/2000 vp. Valiokunta puoltaa hätävarjelusäännöksen uudistamista hallituksen esityksessä ehdotetulla tavalla. Koska lakialoitteessa ehdotetut säännökset poikkeavat niistä, valiokunta ehdottaa lakialoitteen hylkäämistä.

Lakialoite LA 3/2001 vp. Valiokunta puoltaa, että rikoksen kohdistaminen kansalliseen, rodulliseen, etniseen tai muuhun sellaiseen kansanryhmään kuuluvaan henkilöön tähän ryhmään kuulumisen perusteella säädetään rangaistuksen koventamisperusteeksi hallituksen esityksessä ehdotetussa muodossa. Tämän johdosta valiokunta ehdottaa lakialoitteen hylkäämistä.

Lakialoite LA 54/2001 vp. Valiokunta ehdottaa, että lakialoite hylätään, koska valiokunta puoltaa eläintenpitokieltoa koskevan säännöksen muuttamista ainoastaan säännösviittauksen osalta.

Lakialoite LA 105/2001 vp. Valiokunta ehdottaa, että lakialoite hylätään, koska valiokunta puoltaa rangaistusten täytäntöönpanosta annetun lain 2 luvun 13 §:n 1 momentin muuttamista ainoastaan säännösviittauksen osalta.

Lakialoite LA 111/2001 vp. Valiokunta puoltaa esityksessä ehdotetun säännöksen hyväksymistä, jonka mukaan henkilö, joka on tehnyt alle 18-vuotiaana rikoksen, josta voisi seurata elinkautinen vankeus, voidaan nykyisen säännöksen tavoin tuomita vankeuteen vähintään kahdeksi ja enintään kahdeksitoista vuodeksi. Tämän vuoksi valiokunta ehdottaa, että lakialoite hylätään.

Toimenpidealoitteet

Toimenpidealoitteet TPA 124/2000 vp, TPA 71/2001 vp, TPA 141/2001 vp ja TPA 144/2001 vp. Valiokunta ehdottaa, että toimenpidealoitteet hylätään, koska valiokunta puoltaa rikosoi-

keudellisen vastuukärajan säilyttämistä nykyisessä viidessätoista vuodessa.

Toimenpidealoite TPA 230/2001 vp. Valiokunta puoltaa esityksessä ehdotetun säännöksen hyväksymistä, jonka mukaan rikoksentehtäjä, joka on tehnyt alle 18-vuotiaana rikoksen, josta voi seurata elinkautinen vankeus, voidaan tuomita vankeuteen vähintään kahdeksi ja enintään kahdeksitoista vuodeksi. Tämän vuoksi valiokunta ehdottaa, että toimenpidealoite hylätään.

Päätösehdotus

Edellä esitetyn perusteella lakivaliokunta kunnioittavasti ehdottaa,

että 3.—11., 13.—20., 23., 24. ja 26. lakiehdotukset hyväksytään muuttamattomina,

että 12. lakiehdotus hylätään,

että 1., 21., 22. ja 25. lakiehdotukset hyväksytään muutettuina,

että 2. lakiehdotus hyväksytään hallituksen esityksen ja lakialoitteen LA 30/2001 vp pohjalta muutettuna (Valiokunnan muutosehdotukset),

että hyväksytään uusi 27. lakiehdotus (Valiokunnan uusi lakiehdotus),

että lakialoitteet LA 11/1999 vp, LA 22/1999 vp, LA 139/2000 vp, LA 3/2001 vp, LA 54/2001 vp, LA 61/2001 vp, LA 105/2001 vp, LA 111/2001 vp, LA 160/2001 vp ja LA 28/2002 vp hylätään,

että toimenpidealoitteet TPA 124/2000 vp, TPA 71/2001 vp, TPA 141/2001 vp, TPA 144/2001 vp ja TPA 230/2001 vp hylätään ja

että hyväksytään kolme lausumaa (Valiokunnan lausumaehdotukset).

Valiokunnan muutosehdotukset

1.

Laki**rikoslain muuttamisesta**

Eduskunnan päätöksen mukaisesti

kumotaan 19 päivänä joulukuuta 1889 annetun rikoslain (39/1889) 1 luvun 13 §:n 3 momentti, 2 luvun 1 § ja 13 §:n 2 momentti, 2 b luvun 1 ja 2 § sekä 39 luvun 7 §,

sellaisina kuin ne ovat, 1 luvun 13 §:n 3 momentti laissa 626/1996, 2 luvun 1 § laeissa 792/1989, 651/1991 ja 1056/1996, 13 §:n 2 momentti laissa 352/1990, 2 b luvun 1 ja 2 § laissa 520/2001 ja 39 luvun 7 § laissa 769/1990,

muutetaan 3—6 luku, 7 luvun 3 §:n 2 ja 3 momentti, 10 luvun 1 §:n 2 momentin 2 kohta, (*poist.*) 17 luvun 23 §:n 1 momentti ja 48 a luvun 6 §:n 2 momentti,

sellaisina kuin ne ovat, 3—6 luku niihin myöhemmin tehtyine muutoksineen, 7 luvun 3 §:n 2 ja 3 momentti laissa 697/1991, 10 luvun 1 §:n 2 momentin 2 kohta laissa 875/2001, (*poist.*) 17 luvun 23 §:n 1 momentti laissa 563/1998 ja 48 a luvun 6 §:n 2 momentti laissa 515/2002, sekä

lisätään 2 b luvun 3 §:ään, sellaisena kuin se on mainitussa laissa 520/2001, uusi 3 momentti, 7 lukuun siitä lailla 751/1997 kumotun 7 §:n tilalle uusi 7 §, 45 luvun 14 §:ään, sellaisena kuin se on laissa 559/2000, uusi 2 momentti sekä lukuun uusi 26 a § ja 26 b § ja 26 a §:n edelle uusi väliotsikko seuraavasti:

2 b luku

Ehdollinen vankeus

3 §

(Kuten HE)

3 luku

Rikosoikeudellisen vastuun yleisistä edellytyksistä

1 §

(Kuten HE)

2 §

Ajallinen soveltuvuus

(1 ja 2 mom. kuten HE)

(3 mom. *poist.*)

(3 mom. kuten HE:n 4 mom.)

Jos lakiin sisältyvä rikossäännös saa täsmällisen sisältönsä *muualta laista* tai sen nojalla *anetuista säännöksistä tai määräyksistä*, teon rangaistavuus *arvioidaan* tekohetkellä voimassa olleiden *säännösten tai määräysten* perusteella, jollei *laissa ole toisin* säädetty tai jollei *uusi sääntely osoita suhtautumisen teon rangaistavuuteen muuttuneen*.

3 §

Laiminlyönnin rangaistavuus

(1 mom. kuten HE)

Laiminlyönti on rangaistava myös, jos *tekijä on jättänyt estämättä* tunnusmerkistön mukaisen seurauksen syntymisen, *vaikka hänellä on ollut erityinen oikeudellinen velvollisuus estää seurauksen syntymisen*. Tällainen velvollisuus voi perustua:

(1—5 kohta kuten HE)

4 §

Vastuukäraja ja syyntakeisuus

(1 ja 2 mom. kuten HE)

Jollei tekijä ole 2 momentin mukaan syyntakeeton, mutta hänen kykynsä ymmärtää tekonsa tosiasiallinen luonne tai oikeudenvastaisuus taikka säädellä käyttäytymistään on mielisairauden, vajaamielisyyden taikka mielenterveyden tai tajunnan häiriön vuoksi tekohekellä merkittävästi alentunut (*alentunut syyntakeisuus*), on rangaistusta määrättäessä otettava huomioon mitä 6 luvun 8 §:n 3 ja 4 momentissa säädetään.

(4 ja 5 mom. kuten HE)

5 §

(Kuten HE)

6 §

Tahallisuus

Tekijä on aiheuttanut tunnusmerkistön mukaisen seurauksen tahallaan, jos hän on tarkoittanut aiheuttaa seurauksen taikka pitänyt seurauksen aiheutumista varmana tai varsin todennäköisenä. Seuraus on aiheutettu tahallaan myös, jos tekijä on pitänyt sitä tarkoittamaansa seuraukseen varmasti liittyvänä.

7 §

(Kuten HE)

4 luku

Vastuuvapausperusteista

1 §

Tunnusmerkistöerehdys

Jos tekijä ei teon hetkellä ole selvillä kaikkien niiden seikkojen käsilläolosta, joita rikoksen tunnusmerkistön toteutuminen edellyttää, tai jos hän erehtyy sellaisesta seikasta, *teko ei ole tahallinen*. Vastuu tuottamuksellisesta rikoksesta voi kuitenkin tulla kysymykseen tuottamuk-

sen rangaistavuutta koskevien säännösten mukaan.

2 §

(Kuten HE)

3 §

Vastuusta vapauttavaa seikkaa koskeva erehdys

Jos tekoon ei liity jäljempänä 4—6 §:ssä tarkoitettua *vastuuvapausperustetta* (*poist.*), mutta tekoilanteeseen sellaisena kuin tekijä sen perustellusti käsitti olisi tällainen peruste liittynyt, häntä ei rangaista tahallisesta rikoksesta. Vastuu tuottamuksellisesta rikoksesta voi kuitenkin tulla kysymykseen tuottamuksen rangaistavuutta koskevien säännösten mukaan.

4—6 §

(Kuten HE)

7 §

Rangaistusvastuun lievennys

Vaikka tekijää ei tässä luvussa säädettyjen perusteiden nojalla kokonaan vapauteta rangaistusvastuusta, olosuhteet voidaan kuitenkin ottaa huomioon rangaistusvastuuta lieventävinä siten kuin 6 luvun (*poist.*) 8 §:n 1 momentin 4 kohdassa sekä 2 ja 4 momentissa säädetään.

5 luku

Yrityksestä ja osallisuudesta

1 §

Yritys

(1 ja 2 mom. kuten HE)

Määrättäessä rangaistusta rikoksen yrityksestä sovelletaan, mitä 6 luvun 8 §:n 1 momentin 2 kohdassa sekä 2 ja 4 momentissa säädetään, jollei yritystä ole tapaukseen soveltuvassa rikossäännöksessä rinnastettu täytettyyn tekoon.

2—5 §
(Kuten HE)

6 §

Avunanto

Joka ennen rikosta tai sen aikana neuvoin, toimin tai muilla tavoin tahallaan auttaa toista tahallisen rikoksen tai sen rangaistavan yrityksen tekemisessä, tuomitaan avunannosta rikokseen saman lainkohdan mukaan kuin tekijä. Rangaistusta määrättäessä sovelletaan kuitenkin, mitä 6 luvun 8 §:n 1 momentin 3 kohdassa sekä 2 ja 4 momentissa säädetään.

(2 mom. kuten HE)

7 §

Erityiset henkilöön liittyvät olosuhteet

(1 mom. kuten HE)

Yllyttäjää tai avunantajaa ei vapauta rangaistusvastuusta se, ettei häntä koske sellainen erityinen henkilöön liittyvä olosuhde, joka perustaa tekijän teon rangaistavuuden.

8 §

Oikeushenkilön puolesta toimiminen

(1 ja 2 mom. kuten HE)

Mitä tässä pykälässä säädetään, ei sovelleta, jos asiasta muualla *laissa* säädetään toisin.

6 luku

Rangaistuksen määräämisestä

Yleiset säännökset

1 §

Rangaistuslajit

(1—3 mom. kuten HE)

Oikeushenkilölle *tuomitaan yhteisösakko* siten kuin 9 luvussa säädetään.

2 §
(Kuten HE)

3 §

Rangaistuksen määräämisen lähtökohdat

(1 mom. kuten HE)

Rangaistuksen mittaamisessa vaikuttavia perusteita ovat tämän luvun 4—8 §:ssä mainitut perusteet niiden ohella, joista muualla laissa säädetään.

(3 mom. kuten HE)

Rangaistuksen mittaaminen

4 §

Yleisperiaate

Rangaistus on mitattava niin, että se on oikeudenmukaisessa suhteessa rikoksen vahingollisuuteen ja vaarallisuuteen, teon vaikuttimiin sekä rikoksesta ilmenevään muuhun tekijän syyllisyyteen.

5 §
(Kuten HE)

6 §

Lieventämisperusteet

Rangaistuksen lieventämisperusteita ovat:

(1 kohta kuten HE)

2) rikokseen johtanut voimakas inhimillinen myötätunto taikka poikkeuksellinen ja äkkiarvaamaton houkutus, *asianomistajan poikkeuksellisen suuri myötävaikutus* tai muu vastaava seikka, joka on ollut omiaan heikentämään tekijän kykyä noudattaa lakia;

3) (*poist.*)

3) (4) tekijän ja asianomistajan välillä saavutettu sovinto, tekijän muu pyrkimys estää tai poistaa rikoksensa vaikutuksia taikka hänen pyrkimyksensä edistää rikoksensa selvittämistä; ja

4) 8 §:n 1 ja 3 momentissa mainitut perusteet.

7 §

Kohtuullistamisperusteet

Edellä 6 §:ssä säädetyn lisäksi on rangaistusta lieventävänä seikkana otettava huomioon myös

(1 kohta kuten HE)

2) tekijän korkea ikä, *heikko* terveydentila tai muut henkilökohtaiset olot sekä

(3 kohta kuten HE)

jos vakiintuneen käytännön mukainen rangaistus johtaisi näistä syistä kohtuuttomaan tai poikkeuksellisen haitalliseen lopputulokseen.

8 §

Rangaistusasteikon lieventäminen

Rangaistus määrätään noudattaen lievennettyä rangaistusasteikkoa, jos:

1) (*poist.*)

1) (kuten HE:n 3 kohta)

(2 kohta kuten HE)

3) (kuten HE:n 4 kohta)

4) (5) rikos on tehty olosuhteissa, jotka läheisesti muistuttavat vastuuvapausperusteiden soveltamiseen johtavia olosuhteita; tai

5) (6) siihen on edellä 6 tai 7 §:ssä mainituilla tai muilla poikkeuksellisilla perusteilla tuomiossa mainittavia erityisiä syitä.

Määrättäessä rangaistusta 1 momentin (*poist.*) nojalla tekijälle saa tuomita enintään kolme neljännestä rikoksesta *säädetyn vankeus- tai sakko-*rangaistuksen *enimmäismäärästä* ja vähintään rikoksesta säädetyn rangaistuslajin vähimmäismäärän. Jos rikoksesta voisi seurata elinkautinen vankeus, enimmäisrangaistus *sen sijasta* on kaksitoista vuotta vankeutta ja vähimmäisrangaistus kaksi vuotta vankeutta.

Mitä 2 momentissa säädetään, sovelletaan myös määrättäessä rangaistusta rikoksen alentuneesti syyntakeisena tehneelle. Alentunut syyntakeisuus ei kuitenkaan vaikuta käytettävissä olevaan enimmäisrangaistukseen. (Uusi 3 mom.)

Jos rikoksesta on säädetty ankarimmaksi rangaistukseksi vankeutta määrääjäksi, tuomiois-

tuin voi tässä pykälässä tarkoitetuissa tapauksissa määrätä rangaistukseksi vankeuden sijasta sakkoa, jos siihen on erityisen painavia syitä. (Uusi 4 mom.)

Rangaistuslajin valinta

9 ja 10 §
(Kuten HE)

11 §

Yhdyskuntapalvelu

(1 mom. kuten HE)

Yhdyskuntapalveluun tuomitsemisen edellytyksenä on, että rikoksentehtyjä on antanut suostumuksensa *rangaistuksen tuomitsemiseen yhdyskuntapalveluna* ja että hänen voidaan olettaa suoriutuvan yhdyskuntapalvelusta.

12 §

Rangaistuksen tuomitsematta jättäminen

Tuomioistuimien saa jättää rangaistuksen tuomitsematta, jos:

(1 ja 2 kohta kuten HE)

3) rikos on tekoon tai tekijään liittyvistä erityisistä syistä *anteeksiannettavaan tekoon rinnastettava;*

4) rangaistusta on pidettävä kohtuuttomana tai tarkoituksettomana erityisesti, kun otetaan huomioon edellä 6 §:n 3 kohdassa ja 7 §:ssä tarkoitettut seikat tai sosiaali- ja terveydenhuollon toimet; taikka

(5 kohta kuten HE)

Tuomitusta rangaistuksesta tehtävät vähennykset

13 §

Vapaudenmenetyksajan vähentäminen

(1—4 mom. kuten HE)

14—16 §
(Kuten HE)

7 luku

Yhteisestä rangaistuksesta

3 §

Yhteinen sakkorangaistus

Yhteinen sakkorangaistus saa olla enintään 240 päiväsakkoa. *Yhteinen sakkorangaistus ei kuitenkaan saa olla eri rikosten enimmäisrangaistusten yhteismäärää ankarampi.* Jos jostakin rikoksesta tuomittavalle sakkorangaistukselle on 1 päivän kesäkuuta 1969 jälkeen säädetty erityinen vähimmäismäärä, yhteinen sakkorangaistus ei saa olla sitä pienempi.

Edellä säädettyä ei sovelleta *euromääräisesti* tuomittavaan uhkasakkoon. (*Uusi 3 mom.*)

7 §
(Kuten HE)

10 luku

Menettämisseuraamuksista

1 §
(Kuten HE)

17 luku

Rikoksista yleistä järjestystä vastaan

23 §
(Kuten HE)

45 luku

Sotilasrikoksista

14 §
(Kuten HE)

Täydentäviä säännöksiä

26 a ja 26 b §
(Kuten HE)

48 a luku

Luonnonvararikoksista6 § (*Uusi*)*Metsästyskielto*

Metsästyskieltoon määrätty ei saa metsästyskiellon aikana metsästä eikä toimia metsästyslain 28 §:ssä tarkoitettuna metsästyksen johtajana. Metsästyskielto voidaan määrätä myös henkilölle, joka jätetään rangaistukseen tuomitsematta 3 luvun 4 §:n 2 momentin nojalla.

Voimaantulosäännös
(Kuten HE)

2.**Laki****pakkokeinolain muuttamisesta**

Eduskunnan päätöksen mukaisesti

lisätään 30 päivänä huhtikuuta 1987 annetun pakkokeinolain (450/1987) 1 luvun 1 §:ään, sellaisena kuin se on osaksi *laeissa* 213/1995 ja 615/2002, uusi 4 ja 5 momentti ja lukuun uusi 2 a § seuraavasti:

1 luku

(5 mom. kuten HE)

Kiinniottaminen, pidättäminen ja vangitseminen

2 a §

*Kiinniottaminen**Itseapu*

1 §

(1 mom. kuten HE)

Jokamiehen kiinniotto-oikeus

Edellä tarkoitetuissa tilanteissa saa (*poist.*) käyttää (*poist.*) sellaisia omaisuuden takaisin hankkimiseksi tarpeellisia *voimakeinoja*, joita voidaan pitää kokonaisuutena arvioiden puolustettavina, kun otetaan huomioon tapahtuneen oikeudenloukkauksen ilmeisyys sekä uhkaavan oikeudenmenetyksen suuruus ja todennäköisyys.

(3 mom. kuten HE)

— — — — —
 Jos kiinniotettava tekee vastarintaa *tai pakenee, kiinniottaja saa* käyttää sellaisia kiinniotamisen toimittamiseksi tarpeellisia voimakeinoja, joita voidaan pitää kokonaisuutena arvioiden puolustettavina, kun otetaan huomioon rikoksen laatu, kiinniotettavan käyttäytyminen ja tilanne muutenkin.

—————
 Voimaantulosäännös
 (Kuten HE)

21.**Laki****sotilaskurinpitolain 8 ja 38 §:n muuttamisesta**

Eduskunnan päätöksen mukaisesti

muutetaan 25 päivänä maaliskuuta 1983 annetun sotilaskurinpitolain (331/1983) 8 § ja 38 §:n 3 momentti, sellaisina kuin ne ovat, 8 § osaksi laeissa 652/1991 ja 991/1997 ja 38 §:n 3 momentti mainitussa laissa 991/1997, seuraavasti:

8 §

Jos henkilö, jolle *tuomitaan* tai *määrätään* kurinpitoseuraamus, on ennen asian ratkaisemista ollut rikoksen johdosta vapautensa menettäneenä, on kurinpitorangeistuksesta tai -ojenuksesta tehtävä rikoslain 6 luvun 13 §:ssä tarkoitettu vähennys.

(2 mom. kuten HE)

38 §

(Kuten HE)

—————
 Voimaantulosäännös
 (Kuten HE)

22.

Laki**nuorista rikoksentekeijöistä annetun lain 6 §:n muuttamisesta**

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan nuorista rikoksentekeijöistä 31 päivänä toukokuuta 1940 annetun lain (262/1940) 6 §, sellaisena kuin se on osaksi laissa 3/1969, seuraavasti:

<p>6 § Nuorelle rikoksentekeijälle tämän kahdeksaatoista vuotta nuorempana tekemästä rikoksesta tuomittavan rangaistuksen määrään sovelletaan,</p>	<p>mitä rikoslain (39/1889) 6 luvun 8 §:n 1 momentin <i>1 kohdassa</i> ja <i>2 sekä 4</i> momentissa säädetään.</p> <p style="text-align: right;">Voimaantulosäännös (Kuten HE)</p>
---	---

25.

Laki**yhdyskuntapalvelusta annetun lain muuttamisesta**

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
kumotaan yhdyskuntapalvelusta 12 päivänä joulukuuta 1996 annetun lain (1055/1996) 3 (*poist.*) §, sellaisena kuin *se on (poist.)* osaksi laissa 754/1997, (*poist.*)
muutetaan 4 §, sellaisena kuin se on laissa / , ja
lisätään 1 §:ään, sellaisena kuin se on osaksi laeissa 138/2001 ja / , uusi 3 momentti seuraavasti:

<p>1 § (Kuten HE)</p> <p>4 § (<i>Uusi</i>)</p>	<p>kuntapalvelusta annetun asetuksen (1259/1990) 3 §:ssä tarkoitetun soveltavuusselvityksen.</p> <p style="text-align: right;">Voimaantulosäännös (Kuten HE)</p>
--	--

Soveltavuusselvitys

Yhdyskuntapalvelusta suoriutumisen arvioimista varten kriminaalihuoltolaitos laatii yhdys-

Valiokunnan uusi lakiehdotus

27.

Laki**yksityisistä turvallisuuspalveluista annetun lain 28 §:n muuttamisesta**

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan yksityisistä turvallisuuspalveluista 12 päivänä huhtikuuta 2002 annetun lain (282/2002) 28 §:n 4 momentti seuraavasti:

28 §

Vartijan oikeudet

— — — — —
 Jos poistettava, kiinni otettava tai turvallisuustarkastuksen kohteeksi joutunut koettaa vastarintaa tekemällä välttää poistamisen, kiinni ottamisen tai turvallisuustarkastuksen suorittamisen, vartijalla on oikeus käyttää sellaisia henkilön poistamiseksi tai kiinni ottamiseksi

taikka turvallisuustarkastuksen suorittamiseksi tarpeellisia voimakeinoja, joita (poist.) voidaan (poist.) pitää puolustettavina, kun otetaan huomioon henkilön käyttäytyminen ja muut olosuhteet. Voimakeinojen käytön liioittelusta säädetään rikoslain 4 luvun 6 §:n 3 momentissa ja 7 §:ssä.

Tämä laki tulee voimaan _____ päivänä _____ kuuta 20 _____ .

Valiokunnan lausumaehdotukset

1. Eduskunta edellyttää, että hallitus ryhtyy toimenpiteisiin rikesakkosäännösten uudistamiseksi.
2. Eduskunta edellyttää, että hallitus selvittää, täyttävätkö blankorangaistus-säännökset rikosoikeudellisen laillisuusperiaatteen vaatimukset, ja ryhtyy

tarvittaessa toimenpiteisiin lainsäädännön uudistamiseksi.

3. Eduskunta edellyttää, että ennen rikoslain voimaantuloa hallitus varmistaa, että rikoslain ja mielenterveyslain säännökset mahdollistavat vaarallisten syyntakeettomana rangaistukseen tuomitsematta jätettyjen tahdosta riippumattoman hoidon.

Helsingissä 21 päivänä tammikuuta 2003

Asian ratkaisevaan käsittelyyn valiokunnassa ovat ottaneet osaa

pj.	Henrik Lax /r	Kari Myllyniemi /kesk
vpj.	Matti Vähänäkki /sd	Kirsi Ojansuu /vihr
jäs.	Sulo Aittoniemi /alk	Susanna Rahkonen /sd
	Leena-Kaisa Harkimo /kok	Tero Rönni /sd
	Erkki Kanerva /sd	Mauri Salo /kesk
	Toimi Kankaanniemi /kd	Petri Salo /kok
	Seppo Lahtela /kesk	Timo Seppälä /kok
	Annika Lapintie /vas	Marja Tiura /kok.

Valiokunnan sihteerinä on toiminut

valiokuntaneuvos Timo Tuovinen.

VASTALAUSE 1

Perustelut

Rikoslain yleisiä oppeja koskevan uudistuksen vastuuvapausperusteita koskevaan 4 lukuun ehdotetaan otettavaksi säännökset tunnusmerkistöerehdyksestä (1 §) ja kieltoerehdyksestä (2 §). Säännökset eivät ole uusia tai outoja, koska niitä on sovellettu lainkäytössä jo tähänkin saakka rangaistusvastuusta vapauttavana tai rangaistusta lieventävänä. Näin on tehnyt muun muassa korkein oikeus useita kertoja. Kumpaakin säännöstä on kuitenkin sovellettu oikeuskirjallisuuden, oikeuskäytännön ja niihin liittyvien tulkintojen pohjalta, ei siis kirjoitettuun lakiin pohjautuen.

Jos mainitut säännökset nyt kirjataan lakiin ehdotetun sisältöisinä, niistä muodostuu tietynlainen automaatti, johon toistuvasti vedotaan ilman olemassa olevia perusteita. Tästä saattaa aiheutua se, että niin tunnusmerkistöerehdyksestä kuin kieltoerehdyksestä koskevan säännöksen soveltaminen lisääntyy tavalla, jota ei ole tarkoitettu. Nykyiset oikeuslähteet ja niiden vakiintunut tulkintatapa ovat mielestäni riittäviä ja johtavat oikeudenmukaiseen tulokseen. Kyseiset lainkohdat tulisi siis poistaa.

Uutta lainsäädäntöä ovat myöskin tahallisuutta ja tuottamusta koskevat kohdat, jotka on sijoitettu rikoslain 3 luvun 6 ja 7 §:ään. Vaikka syyksiluettavuuden määrittely on eräs rikosoikeuden keskeisiä tekijöitä, siitä ei tähän saakka ole sen paremmin meillä kuin muuallakaan Pohjoismaissa säädetty laissa, vaan se on jäänyt myös oikeuskirjallisuuden ja sen pohjalta syntyneen vakiintuneen oikeuskäytännön varaan. Parempi olisi ollut jatkaa tätä käytäntöä edelleen, sillä esimerkiksi 6 §:n tahallisuuden määrittelyssä on mielestäni perusteellisesti epäonnistuttu. Ilmaistusta on tullut kömpelö ja epämääräinen, eivätkä korjausyrityksetkään ole johtaneet tyydyttävään tulokseen. Kyseiset tahallisuutta ja tuottamusta koskevat lainkohdat tulisi poistaa.

Ehdotus

Edellä olevan perusteella ehdotan,

että lakivaliokunnan mietintöön sisältyvät lakiehdotukset hyväksytään muutoin mietinnön mukaisina, paitsi 1. lakiehdotus, josta poistetaan 3 luvun 6 ja 7 § sekä 4 luvun 1 ja 2 §.

Helsingissä 21 päivänä tammikuuta 2003

Sulo Aittoniemi /alk

Yhdyn vastalauseeseen 1. lakiehdotuksen 3 luvun 6 ja 7 §:n sekä 4 luvun 2 §:n osalta.

Toimi Kankaanniemi /kd

VASTALAUSE 2

Perustelut

Rangaistusvastuun edellytyksenä on tahallisuus, jollei muuta laista ilmene. Hallituksen esityksen perusteluissa nähdään puutteena, että tahallisuutta ei määritellä laissa. Näin on hyvin tultu toimeen yli sata vuotta. Norjassa, Tanskassa, Ruotsissa tai Saksassa ei tahallisuutta ole määritelty rikoslaissa. Määritelmä ei ehkä toisikaan pulmia, jos ko. pykälä olisi kirjoitettu sen mukaiseksi, millainen meillä oli oikeuskäytäntö vielä 10 vuotta sitten. Silloin oli vielä selvästi käytössä myös lievimmän asteen tahallisuuden käsite, jota tosin edelleen ainakin alioikeudet vähäisimmissä rikosjutuissa pitävät tahallisen rikoksen rangaistavuuden alarajana.

Korkein oikeus on jo kuitenkin vuosia sitten lähtenyt omille linjoilleen tahallisuuden määrittelyssä vastoin vuosikymmenistä oikeuskäytäntöä. Korkein oikeus ei kuitenkaan säädä lakeja, eikä sen käytäntö saa ohjata eduskuntaa. Tästä huolimatta jopa hallitus menee suorastaan korkeimman oikeuden selän taakse ja on nuotoillut tahallisuuspykälän korkeimman oikeuden mielitekojen mukaiseksi. Tätä perustelua on käytetty myös lakivaliokunnan mietinnössä. Eräät asiantuntijat pitivät muutosta virheellisenä, ja he olisivat jopa mieluummin jättäneet kokonaan ko. tahallisuuden määritelmän pois esityksestä. Vaikka lakivaliokunta tekikin huomattavan parannuksen ko. pykälään, tulee tämä pykälä aiheuttamaan, että enää ani harvoin alimman asteen tahallisuus riittää rangaistavuuden perusteeksi. Tämä tulee erityisesti näkymään väkivaltarikoksissa ja talousrikoksissa.

Muutos tulee hyvin huonoon aikaan, koska juuri nyt on keskusteltu vakavasti, kuinka syyttäjät hyvin herkästi jättävät rikoksia syyttämättä. Yksityinen kansalainen on joutunut vaatimaan murhatuomiota, kun syyttäjä ei ole ko. asiassa syyttänyt mistään rikoksesta. Mietinnön

esitys nostaa vielä syyttämiskynnystä niin paljon, että asiaan joudutaan pian palaamaan.

Lakivaliokunnan mietintöön sisältyvän 1. lakiehdotuksen 3 luvun 6 §:n 1 momentista olisi pitänyt poistaa sen ensimmäisestä virkkeestä sanat "...varmana tai varsin...", jolloin pykälässä olisi säilynyt jossain määrin ajatus alimman asteen tahallisuudesta. Samaa asiaa olisi ajanut, jos toisesta virkkeestä olisi poistettu toiseksi viimeinen sana "...varmasti...".

Saman lain 4 luvun 2 §:n 1 momentin 2 kohta, joka mietinnössä on säilytetty hallituksen esityksen mukaisena, tulisi poistaa. Tällöin rangaistusvastuun poistavaksi kieltoerehdykseksi ei hyväksyttäisi sitä, että tekijä erehtyy pitämään tekoansa sallittuna "lain sisällön erityisen vaikeaselkoisuuden vuoksi".

Jos mietintö hyväksytään, se turvaa talousrikollisten toiminnan. Talousrikoksissa syntyy usein äänestyspäätöksiä, joihin talousrikoksista syytetyt voivat aina vedota. He voivat kysyä: "Kuinka he olisivat ymmärtäneet tulkita lakia oikein, kun alan asiantuntijatkin alioikeudessa ovat siitä eri mieltä?" Hallituksen esitys on tältä osin hämmästyttävä, ja vielä oudompaa on, että esitys meni äänestyksen jälkeen läpi lakivaliokunnassa.

Jos 2 § saa vastalauseesta ilmenevän muodon, aiheuttaa se eri kohtien numeroinnissa muutoksen, joka on otettu huomioon pykäläehdotuksessa.

Ehdotus

Edellä olevan perusteella ehdotamme,

että lakiehdotukset hyväksytään muutoin lakivaliokunnan mietinnön mukaisina, paitsi 1. lakiehdotuksen 3 luvun 6 § ja 4 luvun 2 § muutettuna seuraavasti:

3 luku

Rikosoikeudellisen vastuun yleisistä edellytyksistä

6 §

Tahallisuus

Tekijä on aiheuttanut tunnusmerkistön mukaisen seurauksen tahallaan, jos hän on tarkoittanut aiheuttaa seurauksen taikka pitänyt seurauksen aiheuttamista (*poist.*) todennäköisenä. Seuraus on aiheutettu tahallaan myös, jos tekijä on pitänyt sitä tarkoittamaansa seuraukseen (*poist.*) liittyvänä.

4 luku

Vastuuvapausperusteista

2 §

Kieltoerehdys

Jos tekijä erehtyy pitämään tekoaan sallittuna, hän on rangaistusvastuusta vapaa, jos erehtymistä on pidettävä ilmeisen anteeksiannettavana seuraavien seikkojen vuoksi:

- 1) lain puutteellinen tai virheellinen julkistaminen;
(2 kohta *poist.*)
- 2) viranomaisen virheellinen neuvo; tai
- 3) muu näihin rinnastettava seikka.

Helsingissä 21 päivänä tammikuuta 2003

Kari Myllyniemi /kesk
Seppo Lahtela /kesk
Mauri Salo /kesk